

ГРАЂА ЗА ИСТОРИЈУ СРПСКЕ УМЕТНОСТИ.

1. ЦРКВА СВЕТОГ ЋОРЂА У СТАРОМ НАГОРИЧИНУ.

Храм Св. Ћорђа Старо-Нагоричинског манастира датиран је са два натписа, која су у њему сачувана. Један од тих натписа урезан је на камену, који је узидан над западним улазом споља. Гласи овако:

† ИЗВОЛЕНИЕМЪ БОЖИЕМЪ СЪЗДА СДОМЪ СТАГО ИВЕЛИКОСЛАВНАГО | ЛИЖЧЕ-
НИКА ХРИСТОВА ГЕВГИЕ ВЪ ДНИ СТОРОДНОГО И ПРЕВЫСОКОГО КРАЛЕ | УРОША
МИЛШТИНА И БОГОМЪ САЙДРЪЖЪЦЪ ВСЕИ СРЪБЪСКОИ ЗЕМЛИ И ПРИМОРЪ | СКОИ
ПРИ БОГОУЧИВЪИ КРАЛИЦИ СМЛЮНИДЪ И ПРИ ИГЪМЕНЕ | АНДОНЪ • В ЛЪТО
821 КИЯ ВТО ЖЕ ЛЪТО КРАЛЬ ИЗБЫ | ТЪРКИ |

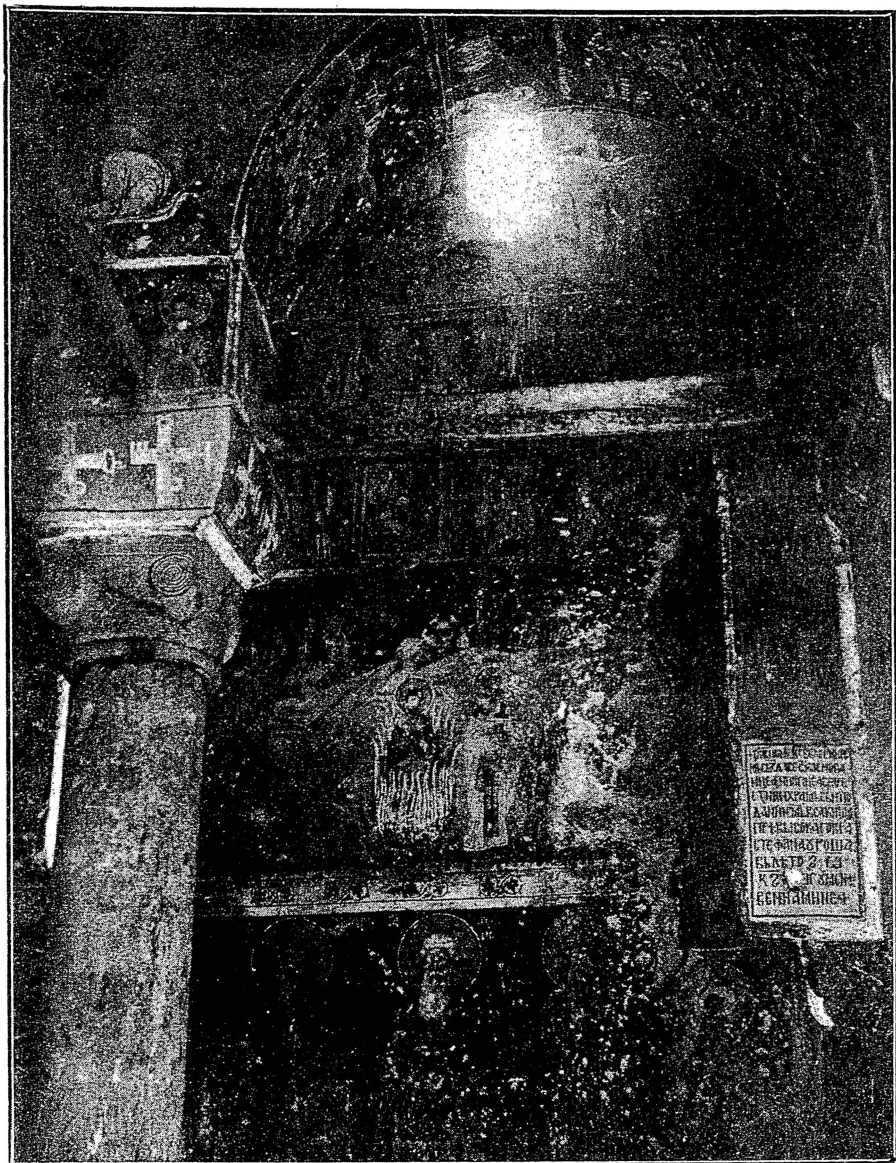

Сл. 1. — Црква Св. Ћорђа у Ст. Нагоричину.

Други натпис израђен је живописом и налази се у припрати цркве, у југозападном углу, на једној страни ћелије, која на извесној висини излази из

западног зида (сл. 2). Изгледа да је, сразмерно недавно, натпис изнова премазан црном бојом, али тако да је потпуно сачувао своје старе палеографске особине. Он се чита овако:

† БЖИЕМИЪ ИЗВОЛЕННІЕ | МИЪ СЪЗДА СЕ ѿ ѿСНОВА | НИЕА • И ПОПИСАСЕ
 ЧЪСТНИИ ХРАМИ СЪИ • ПО | ДАНІЕМИЪ ВСАКИИМИ • ПРЪВЫСОКАГО КРА | СТЕФАНА
 ЗРОША | ВЪ ЛѢТО • 85 • ѿ • КС (при) ИГЪЛИЕНЪ | ВЕННАЛИНЕ †

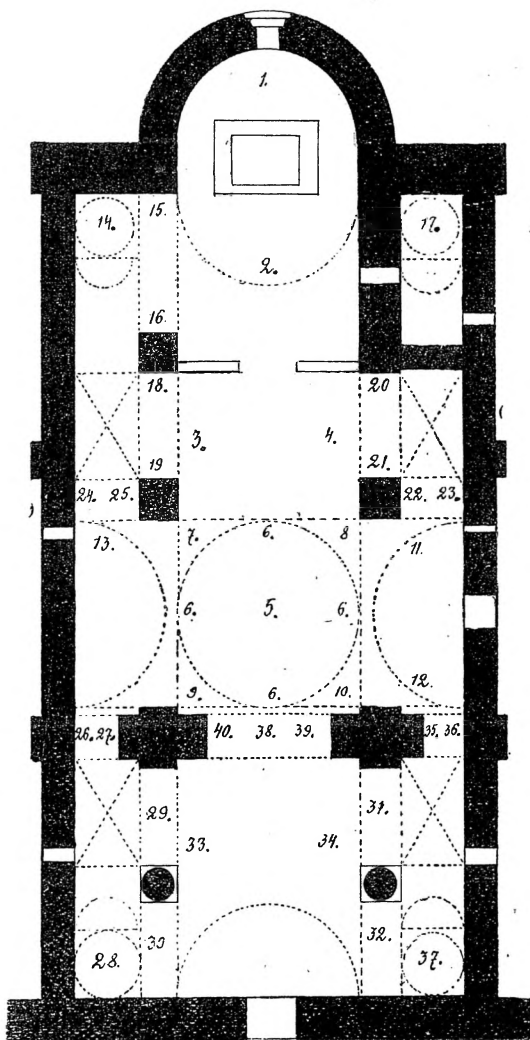
Сл. 2. — Југозападни унутрашњи зид цркве, с натписом о времену живописања.

Ови се натписи не подударају у датумима.¹⁾ Први натпис, у коме се не помиње ништа о живопису цркве, био је, по свој прилици, урезан године када су завршени архитектонски радови, и то 6821 или 1313 г. после р. Х. Тада су у Витинији Турци били потучени од византиске војске, у којој је било и Срба, које је краљ Милутин био послао Грцима у помоћ, о чему помиње и крај натписа. Други натпис, датиран 6826 г. (1318), био је израђен године када је завршен живопис цркве, дакле после пет година. Оба натписа помињу

¹⁾ Ове натписе издао је Ј. Стојановић, *Стари српски записи и натписи I*, Београд, 1902, 41 и 51; Н. Кондаковъ, *Македонія, Археолог. путаешествіе*, СПб., 1909, 194.

име краља Стефана Уроша II. Милутина, али оснивачем и ктитором ове цркве назива га само други натпис. На основу тога не може се изводити закључак, да је на рачун краљев израђен само живопис и да му се тек после његове израде приписало и дело подизања саме цркве. Врло је вероватно да је он и оснивач исте, иако овде, у ствари, није било зидања новог храма, него, више или мање, потпуно обнављање већ постојеће старије грађевине. Судећи по неким књижевним подацима, према тексту једне из редакција житија св. Прохора Пчињског, манастир је подигнут још у XI веку, за време императора Романа I Диогена (1067—1071), који као да је из благодарности према св. Прохору, који му је прорекао да ће постати царем, подигао цркву у име св. Ђорђа „у области жеглиговској,“ где је пчињски монах отпочео свој испоснички живот¹⁾. Расматрањем архитектуре постојећег храма потврђује се претпоставка, да га је Милутин само обновио, и по целом низу знакова може се извести закључак, да су неки његови делови поникли знатно пре XIV века.

План Старо-Нагоричинског храма (сл. 3) има изглед дугуластог правоугаоника са једном апсидом на источној страни. Изнутра два реда стубова деле цркву на три брода, од којих је средњи скоро три пута шири од побочних. Југоисточни стуб, првог пара стубова са истока, долази у зид, који одваја ђаконикон од олтару и средњег дела цркве. Простори између трећег пара стубова од олтару такође су испуњени зидовима, у којима се налазе три пролаза. Ови зидови одвајају средњи простор храма од припрате. Четврти пар стубова, који се налази у припрати, знатно је мање висине и има округло облик. Четири средња стуба подржавају високо средње кубе помоћу обичног пандантифног система. Источни и западни крајеви уздужног, средњег брода покривени су полуцилиндричним сводовима са уздужном осовином. Као код већине византијских, а нарочито цариградских цркава²⁾, источни свод је знатно дужи од западног, услед чега је централно кубе помакнуто ближе западном делу храма и налази се овде сасвим уза зид, који одваја припрату. У припрати средњи полуцилиндрични свод подржавају са сваке стране по два лука, који једним нагибом спуштају се на стубове — колоне, а другим — на пиластре, прислоњене на суседни пар стубова и на западни зид цркве. Северни и јужни крајеви трансепта покривени су полуцилиндричним сводовима са попречним

Сл. 3. — Основа цркве Св. Ђорђа у Ст. Нагоричину.

¹⁾ В. Марковић, Православно монаштво и манастири у средњовековној Србији, Сремски Карловци, 1920, 90—91; И. Ивановъ, Сѣверна Македония, София, 1906, 50, 53, прим. 4.

²⁾ G. Millet, L'école grecque dans l'architecture byzantine, Paris, Leraux, 1916. Passim; Упор. Н. Окуневъ, Нѣкоторыя черты восточныхъ вліяній въ средневѣковомъ искусствѣ южныхъ славянъ. „Сборникъ въ честь на В. Златарски“, София, 1925, 233.

осовинама. Над побочним бродовима, у самим угловима здања подигнута су кубета. Остали простор ових бродова покривен је полуцилиндричним сводовима са уздужним осовинама и сводовима у облику крста. Сводови побочних бродова се налазе на нижој висини од сводова централног крста и благодареди томе на фасади се тај крст издиже над осталим деловима здања.

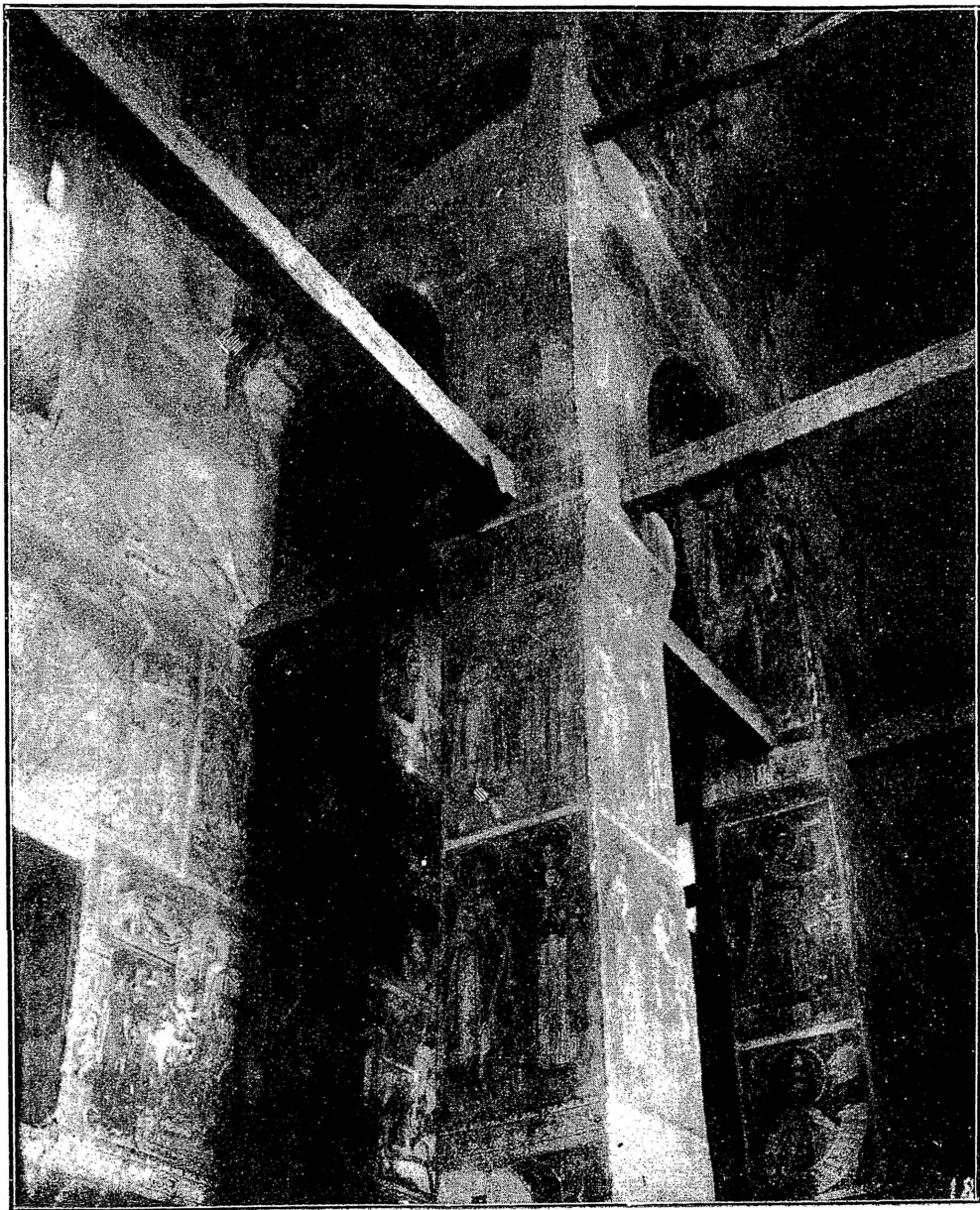
На спољашним зидовима храма примећује се знатна разлика у материјалу и начину зидања између доњих и горњих делова зида (сл. 1). Оздо, приближно до половине, здање је обложено споља плочама од тесаног пешчара. Плоче су везане међусобно врло танким слојем спојница од малтера, који нигде не избија напоље. Даље, на ову грађу стављена су два, а на неким местима и три реда исто таквог тесаног камена, по изгледу исте врсте и боје као они доле, али са доста дебелим слојем светлосивог малтера. Изгледа да је овај камен зидан доцније, али припада првобитно подигнутој грађевини. За овим долазе наизменични редова тесаног камена са слојевима од опеке, која је положена између каменова, у редовима од по једне опеке, и постављена између њих вертикално. Из тако мешаног начина зидања, подигнути су зидови до самог врха, а израда прозора у горњим деловима зидова, карнизи под кровом и кубета прављени су само од опека. Начин зидања са наизменичним ређањем камена и опеке, као што га видимо овде, врло је карактеристичан за архитектуру XIV века у јужним крајевима предратне Србије и данашње Јужне Србије. Према томе, горњи делови зидова били су нема сумње, подигнути у доба Милутиново, а доњи изгледају много старији. Осим разлике у материјалу и начину зидања, горњи и доњи делови цркве разликују се још у и многим другим цртама. Тако, на пример, сва врата и прозори у доњем делу имају прав завршетак, а прозори у горњем делу — лучни. Апсида у доњем делу има полукружни облик, а у горњем — петострани. Све ово утврђује претпоставку, да је Милутин само обновио храм и да су наново подигнути само његови порушени горњи делови. При томе, на почетку дозиђивања, постављен је стари камен на старо место и заливен новим спојницама од малтера, а даље је стари материјал био употребљен већ спајањем са опеком.

Сем тога треба истаћи, да се на јужном зиду споља, на најјужнијем његовом делу, види да су на њему били пиластри — два у средини и два у угловима. Они су доцније исечени, али су од њих остали трагови и на њиховим горњим деловима још стрши камен. На горњем, дозиданом делу, нема пиластра у угловима; а средњи пиластри на које се наслања средњи декоративни лук, који одговара своду трансепта, не достижу до краја доњег дела зида, него се завршују испупченим каменом у висини места где је почело дозиђивање.

О томе, какву су примену имала четири пиластра на старом зиду, могу се изнети две претпоставке. Најприродније је мислити да су ти пиластри досизали до самога врха и представљали обично расчлањавање фасаде према унутрашњој конструкцији зидања. Али се може тако исто претпоставити, да нису продужавани до горе, него да су од увек на тој висини били. У таквом случају њихова примена је морала бити друга; на име, они су морали служити као потпора луцима, пребаченим за подржавање свода припрате, која је овде некад била. — Трагови те припрате су сачувани, али се јавља питање када је она била подигнута? Дали у исто доба када и стари храм или доцније, и колико доцније, да ли у Милутиново доба или још касније? Ако узмемо, да су пиластри о којима је реч, служили као потпора луцима припрате, онда припрату треба сматрати савременом староме храму, јер пиластри нису дозиђвани касније, него чине органски део тога зида и подигнути су истодобно. Међутим, та претпоставка изгледа потпуно невероватна. Старе припрате су, разуме се, морале бити покривене сводовима, што је јасно услед већ постојећих пиластра, али на споредним зидовима нигде не налазимо никаквих трагова тих сводова, који би морали бити сачувани ако су сводови постојали. Уз то, на јужном зиду, у горњем реду камења старог зидања сачували су се отвори за греде које су подржавале кров. Припрата је на тај начин, имала једноставни дрвени кров. Припрате без сводова, са таквим дрвеним кровом, дозиђиване су обично у

касније доба, најчешће за време турске владавине; зидане су врло немарно и сразмерно брзо се рушиле.

Изгледа нам да је, тако исто, касније дозидана и припрата са западне стране, од које се сачувао у полуразрушеном стању јужни зид. Исто тако остале су још основе и темељи осталих зидова. Начин зидања има доста стари

Сл. 4. — Стубови, сводови и зидови покривени живописом.

карактер и може се претпоставити да је из XIV или XV века. Трагови од сводова такође нема; а горе, у доњем реду камена, из Милутиновог доба, види се ред отвора за греде које подржавају кров.

Изнутра су све те припрате биле живописане, те су и сада још на зидовима цркве сачувани остаци малтера са траговима боја. На западној страни виде се трагови лика св. Ђорђа, насликаног до појаса¹⁾.

¹⁾ Припрате доцнијега датума, са дрвеним крововима, постоје код целог низа цркава у Јужној Србији: у цркви св. Ђорђа у Младо-Нагоричину, са јужне стране, у цркви св. Никите у Чучеру, у цркви Богородице у Кучевишту, у цркви св. Николе у Псачи, и т. д.

Сматрајући да спољашне припрате Старонагоричинске цркве нису савремене првобитном храму, мора се усвојити и претпоставка да пиластри на јужном зиду немају везе са припратом и да су они првобитно досизали до самог врха зида. У овом случају треба подвући као значајно да средњи од ових пиластра не одговарају пиластрима Милутиновог зидања — западни долази тачно под горњим, а источни је много ближе истоку. На тај начин, ови стари пиластри не одговарају унутрашњој конструкцији савременог нам храма, што се јавља као изузетна појава у архитектури Балканског Полуострва. Из овога се може закључити да је постојећа унутрашња конструкција била наново подигнута за време Милутиново и да до извесног степена није одговарала старој. Обновљање Милутиново је услед тога било довољно капитално да би могло бити говора о „подизању храма“: — од старе грађевине су се сачували само спољашни зидови до половине висине, а врхови зидова, сва унутрашња конструкција и сводови који на њима леже подигнути су изнова и на нов начин. Од старог зидања унутра остали су, како изгледа, само округли стубови у припрати.

Већ сам једном раније изнео свој поглед на ову архитектуру Старонагоричинског храма, у вези са разматрањем особина цркве у Младом Нагоричину. Карактер зидања и начин правог завршавања прозора код оба ова споменика, подешени према облицима декорације фасада, довели су ме до закључка, да оба храма у својој архитектури носе утицај који долази из Јерменске и да су оба подигнута у XI веку¹⁾. У исту групу можемо унети и развалине црквице св. Николе, која се налази такође у Младом Нагоричину, мало више од главног храма. Та црква је исто тако зидана од тесаног камена, има такав исти прав завршетак прозора и врата, а у декоративном малом луку над прозором апсиде с поља видимо рељефно израђен пролистати крст — типичан јерменски „хач-кар.“

*

У унутрашњости храма сви зидови, стубови и сводови потпуно су покривени живописом (сл. 4). Живопис је израђен фреско и великим делом ванредно сачуван. У свим случајевима где је искварен, ипак се може разабрати пропала композиција. На тај начин садржина живописа да се установити потпуно.

Трагови рестаурације, обнове или премазивања не налазе се нигде и треба сматрати да је цео живопис поникао истодобно, и то почетком XIV века или сасвим тачно, на основу натписа у припрати, који не изазива никакве сумње, 1318 год., за време краља Милутина.

Распоред живописа је изложен на 12. приложених цртежа и даљи опис следоваће по реду на цртежима означеним бројевима.

I. ЖИВОПИС НА СВОДОВИМА И У ЛУКОВИМА (сл. 3).

1. У конхи апсиде насликана је *Богородица* на престолу, са Младенцем на левом колену (сл. 5). Са страна стоје два анђела у класичном оделу са покривеним рукама, у ставу клањања. Горњи део Богородичиног лика је искварен.

У средини уског лука, који се непосредно наслања на конху апсиде, налази се медаљон, у коме је израђен крст; а са страна има по шест медаљона са ликовима светитеља у фелонима са крстовима. Натписи нису сачувани.

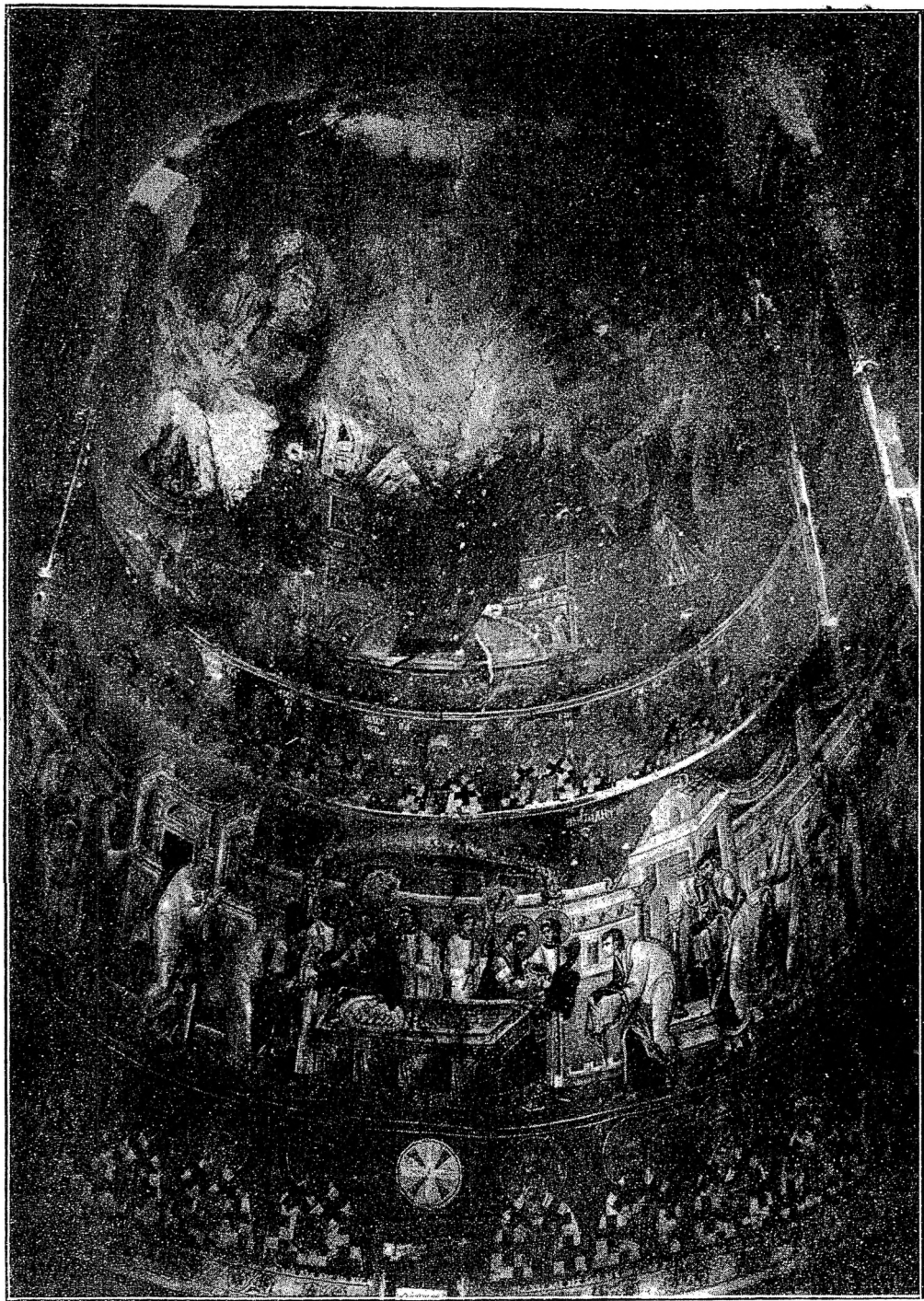
2. У источном делу *источног* свода, над олтаром насликано је *Вазнесење Христово*. Христос се узноси у округлом светло-плаве боје ореолу. На северном нагибу свода распознају се делови фигура апостола, који су присуствовали Вазнесењу. На јужном нагибу је све искварено.

3. На северном нагибу западног дела *источног* свода налази се врло искварена слика *Силаска у њакао*. У средини Христос, с леве стране Адам, који пружа руку Христу, с десне стране Давид, Соломон и Јован Крститељ.

¹⁾ Н. Окуневъ, о. с., 239—248.

Са страна су брда са оштрим стеновитим врховима, који се простиру на обе стране. Од горе слеће анђео, који држи у рукама неки предмет — изгледа крст.

4. На јужном нагибу истог свода сачувао се фрагменат деснога дела *Силаска Св. Духа* на апостоле. Остало је све пропало.

Сл. 5. — Живопис у конхи олтарне апсиде.

5. У главном кубеџу израђен је *Христос Панџокрайџор* до појаса, у ореолу, кога подржавају осам анђела у лету (сл. 6). Десном руком Христос благосиља, у левој држи велико Јеванђеље у жутим корицама, које су украшене бисером и драгим камењем. На њему је љубичасти хитон и плави химатијон.

6. По нагибу кубеџа насликан је Велики вход, који је јако искварен. Са источне и западне стране стоје два престола са киворијумима, а између њих крећу се две поворке анђела, који носе дарове и разне друге литургијске предмете. Прате их херувими, серафими и престоли. Последњи анђеол, који полази од источног престола, носи у рукама путир.

7—10. У пандантифима смештени су Јеванђелисти. У СИ. — Јован, који диктира Прохору, сачувао се само фрагменат. На ЈИ. — Матија, на СЗ. — Лука,

Сл. 6. — Христос Пантократор у главном кубету.

на ЈЗ. — Марко. Око свакога од њих насликане су, како прилазе јеванђелистима, врло лепе крилате женске фигуре, које оличавају премудрост Божију.

11. На источном нагибу јужнога свода — композиција Рођења Христова, са необично много људских фигура. Средина је пропала, сачувани су само побочни делови. С десне стране горе девет анђела, који славослове; под њима анђеол предводи мудраце који јашу, још ниже анђеол се клања Младенцу. На средини се види врх брежуљка. Десно горе група анђела који славопоје. Ниже анђеол се јавља пастирима, од којих један седи на брегу, лицем окренут гледаоцу и свира на свирали. Још ниже праће мала Христу, који седи у купели и држи га бабица; са страна стоје две жене, од којих једна држи у руци убрус, спремна да прими Младенца. Лево, остаји фигуре Јосифа који седи.

12. На западном нагибу тога истога свода — фрагменти Крштења Христова. У средини се сачувао само средњи део Христове фигуре, који је наг и препојасан материјом црвенкасте боје. Десно на обали Јован Претеча, за њим смоково дрво, под њим секира; још више лево велика група људи — мушараца и жена, који иду ка реци. Над овим, иза брега, виде се два апостола са нимбима — Петар и Јован(?). На десној обали група анђела — сви у покрету према средини. Доле, на левој страни у води, фигура која оличује Јордан у облику старца са роговима (змијама?) и крилима, а поред њега преврнути суд. Ту, у левом углу истиче се брежуљак, са каменитом равнином на врху, на којем стоји мала гола фигура, спремна да скочи у воду. Још више лево, друга фигура на обали скида хаљину преко главе. Десно, доле, оличење мора у облику крилате жене која седи на делфину. У центру свода плава звезда, са које зраци падају на Рођење и Крштење.

13. Северни свод је сав искварен. На његовом источном нагибу сачувани су остаци, по којима је врло тешко одредити шта су престављали, али се може претпоставити да је било Преображење.

14. У кубетиу жривеника израђен је старац са отвореном књигом. На левој страни натпис није сачуван, са десне се чита *Ο ΘΕΟΔΩΡΟΣ*.

15. У луку изнад пролаза из жривеника у олтар на источном нагибу — светишћел у фелону љубичасте боје и са омофором, украшеним крстовима.

16. На западном нагибу истога лука — светишћел у белом фелону осенчаном љубичастом бојом и у омофору са крстовима — *ΒΛΑΣΙΟΣ*.

17. У кубетиу ђаконикона — средовечан светац са отвореном књигом. Натпис није сачуван.

18. У луку између *СИ. сѣуба* и зида жривеника, на источном нагибу — седи старозаветни патријарх са ниском круном на глави и жезлом у левој руци; у десној држи суд са узаним и дугачким грлићем и двама ручицама; на суду медаљон у коме је насликана Богородица.

19. На западном нагибу истог лука — патријарх са свитком и круном фантастичног облика, са троструким оштрим угловима који стрше на две стране.

20. У луку између *ЈИ. сѣуба* и зида ђаконикона, на источном нагибу — старозаветни патријарх са књигом.

21. На западном нагибу истог лука — патријарх *Мелхиседек* са дугачком белом брадом и ниском круном, држи у рукама чинију са три хлеба.

22. У луку између *ЈИ. сѣуба* и јужног зида, на северном нагибу — старозаветни патријарх, старац, у класичним одежама.

23. На јужном нагибу истог лука — фрагменат фигуре. Натпис: *ΖΑΧΑΡΙΑΣ*.

24. У луку између *СИ. сѣуба* и северног зида, на северном нагибу — фрагменат слике старца у идеализованом оделу.

25. На јужном нагибу истог лука — патријарх-старац у класичним одежама са увијеним свитком у руци.

26. У луку између *СЗ. сѣуба* и северног зида, на северном нагибу — два млада мученика. Леви *ΧΑΡΙΜΩΝ*, десни *ΝΕΟΦΙΤΟΣ*.

27. На јужном нагибу истог лука — два мученика. Леви средовечан — *ΔΕΙΡΟΣ*(?); десни млад — *ΛΕΚΙ*.

28. У *СЗ. кубетиу* — лик средовечна свеца са отвореном књигом, у којој су се сачували остаци натписа.

29. У луку између *СЗ. сѣуба* и северне колоне у припрати — одломак календара. Почевши од западног нагиба лука слике иду овим редом: а) Лево, погнута фигура свеца, кога позади бије војник. Натпис: *Ο ΑΓ. ΑΓΓΕΛΙΟΣ*; десно, три епископа у фелонима са крстовима. Натпис над њима је нечитак. б) Три мученика: леви се није сачувао, средњи — *ΛΕΚΙΟΣ*, десни — *ΣΙΛΒΑΝΟΣ*. в) Датум „18“ (19 октобар). Лево једна фигура: *Ο ΠΡΟΦΗΤ... ΗΛ* (пророк Јоил). Десно група са натписом: *Ο ΑΓ. ΣΑΔΟΚ*. г) Датум „15“. Пророк *ΙΟΥΣΙΑ*. Десно — светитељ *Ο ΑΓ. ΝΑΡΙΝΟ*. Датум „11“. Средовечан човек са књигом: *ΛΕΚΙ*. д) Две мученице *ΧΡΥΣΑΝΘΗ*, *ΔΑΡΙΑ* и два мученика *ΑΝΘΗΜΟΣ*, *ΛΕΟΝΤΙΟΣ*. е) Датум

„Іѣ“. Лево, горе, *свѣтѣиѣ* у ризи са крстовима: CABINOC, ниже фигура свеца, који седи у пећини(?): ΔΣΚΙΑΝOC. Десно сечење главе. Натпис: 'Ο ΑΓ. ΛΟΝΤΙΝΟ|ΔΙΑΣΤΙΦΩΣ|ΤΕΛΙΣΤΕ. Датум „Іѣ“.

30. У луку између северне колоне у *прихрами* и *зајадног зида* — одломак календара. Почевши од источног нагиба лука овакав је ред слика: А. Лево св. *Пелагија* (8 октобра), десно бичевање апостола *Јакова* (9 октобра).

Б. Датум „Ѣ“. Мученик старац 'Ο ΟΣΙ·ΝΙΚΗΤ. Датум „Н“. Две свете *Пелагије*.

В. Св. *Мамелхија*, *Хариѣина* (5 октобра) у огњу и апостол *Тома* (6 октобра).

Г. *Домније*, *Киријан*, *Те...* Д. Датум „Г“ (3 октобар): ΔΙΟΝΙΣΙOC; датум

„Δ“: ΔΙΟΝΙΣΙOC, ΑΛΕΞΑΝΔΡΙ, ΔΟΡΟΘΕΟ. Е. Лево каменовање: 'Ο Α ΔΟΜΕΤΙΟ· ΔΙΘΟΤΕΛΙΤΕ. Десно сечење главе: 'Ο Α ΠΕΤΡ ΖΙΦΙΤΕΛΙΣΤΕ.

31. У луку између *ЈЗ. сѣуба* и *јужне колоне* у *прихрами* — одломак календара. Почевши од источног нагиба: А. Усековање главе св. *Прокојија*; десно група мученика. Б. ΠΑΝΚΡΑΤΙOC (9 јула), ΚΥΡΙΑΚOC. Група: ΠΕΡΜΕΘΙΟ. ΚΟΠ.... В. ΙΣΑΥΡOC и они који су пострадали са њим, ΘΟΜΑΣ. Г. ΑΠΟΛΟΝΙOC у огњу, 'Η Α ΕΞΦΙΜΙΑ, ΑΚΙΝΔΙΝOC епископ у огњу. Д. ΜΑΡΚΙΑΝOC, ΜΑΡΙΑ, ΠΡΟΚΛΑOC и: ΙΔΑΡΙΟΝOC (12 јула). Е. ΠΡΟΒΟ и: ΑΝΔΡΕΑΣ, ΑΚΗΛΑΣ, ΣΕΡΑΠΠΙΟΝ.

32. У луку између *јужне колоне* *прихраме* и *зајадног зида* — одломак календара. Почевши од источног нагиба: А. Епископ у ризи са крстовима: ΣΤΕΦΑΝOC, епископ у ризи са крстовима: ΙΩ; ΜΑΚΡΙΝΑ (19 јула). Б. ΕΜΜΙΛΙΑΝOC, ΓΑΚΥΝΘOC, ΘΕΟΔOCΙΑ. В. ΑΝΤΙΟΧOC, ΑΝΘΙΝΟΓΕΝOC у огњу, ΜΑΡΙΝΑ. Датум „Іѣ“, „Н“, „ІѠ“. Г. Датум „К“. *Вазнесење* *прор. Илије* на небо у колима упрегнутим са два огњена коња; он баца плашт *Јелисеју*. Натпис: 'Η ΑΝΟΔOC ΤΩ ΠΡΟΦΗΤ ΗΛΙΩ. Доле пророк *Језекиљ*.

33—34. На оба *наиба зајадног свода* — одломци календара.

35. У луку између *ЈЗ. сѣуба* и *јужног зида*, на северном нагибу — мученикΚΑΝΟΙ (Никанор?) и епископ ΜΑΡΚΕΛOC (9 фебруара).

36. На *јужном нагибу* *истог лука* — епископ ΜΑΞΙΜ (6 фебруара) и мученик св. *Теодор* (8 фебруара).

37. У *ЈЗ. кубетиу* — старац са отвореном књигом, у којој пише:ΓΛΩ|ΓΕΝΝΕ|ΣΕΟΕ|Π' ΧΓ|..ΟΥ|ΔΑΔ.

38. У *зенићу лука*, на *пролазу из прихраме* у *средњи део храма* — мањон са сликом пророка *Јелисеја*. По странама одломци из календара.

39. На *јужном нагибу* *горе* — усековање главе св. *Мануила*, ниже св. *Иѣаѣије* и усековање св. *Монѣија* и свих који су са њим пострадали.

40. На *северној сѣрани* *горе* — свети епископи *Методије* и *Кирил* и пророк *Амос*; доле њих троје, леви — непознат, средњи — ΜΟΔΕΣΤOC, десни — ΤΙΧΟΝOC.

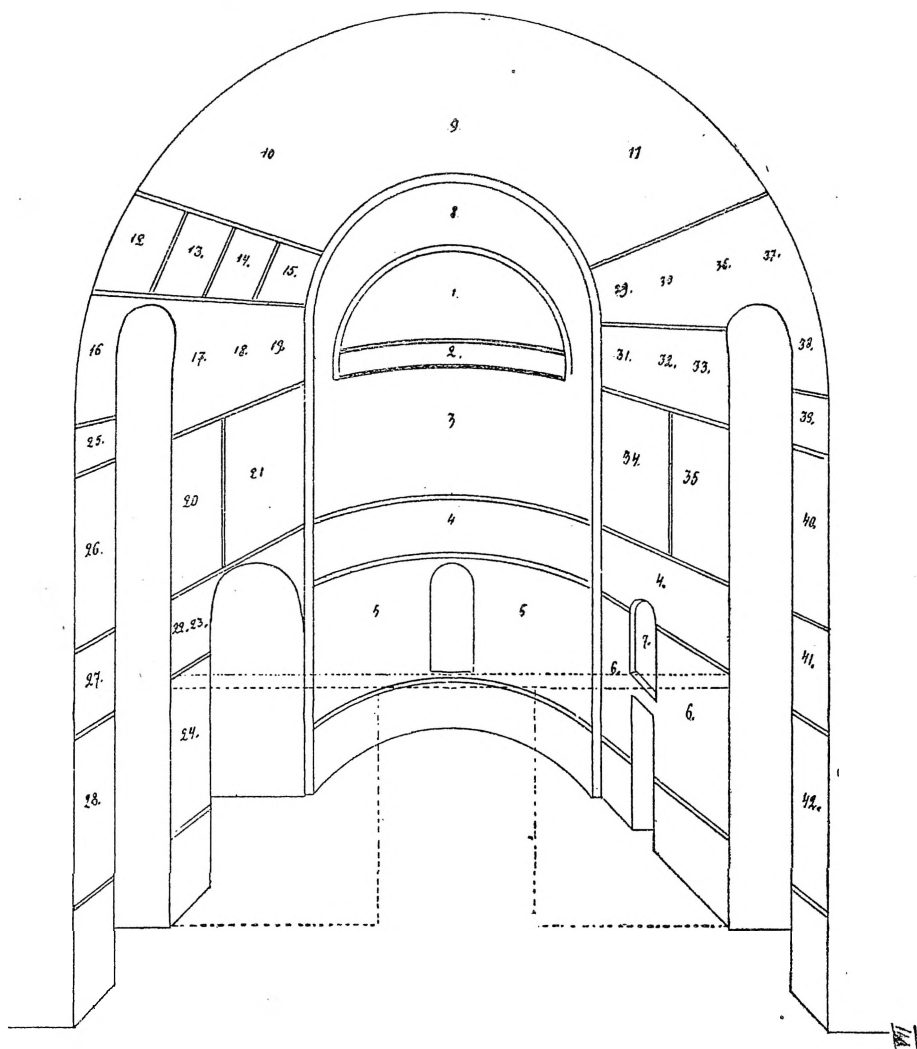
II. ЖИВОПИС У ОЛТАРУ (сл. 7).

1. Живопис у конхи апсиде види сл. 4.

2. Испод слике Богородичине у уском фризу смештени су једанајест *епископа до ѿјаса*, у ризама са крстовима. Њихова су имена означена грчким натписом. Слева на десно: ΜΕΛΕΤΙOC, ΝΙΚΙΦΟΡOC, ΣΟΦΡΟΝΙOC, ΑΒΕΡΚΙOC, ΣΙΛΒΕΣΤΡOC, ΡΩΜΗΣ, ΜΕΘΟΔΙOC ΚΟΝΣΤΑΝΤΙΝΥ, ΚΛΗΜΗΣ ΑΣΤΟΡOC, ΥΠΟΔΙΤOC, ΜΙΤΡΟΦΑΝOC, ΜΕΘΟΔΙOC ΠΑΤΑΡΟΝ, ΓΕΝΑΔΙOC.

3. Под овим пољем *израђена је Евхаристија* (сл. 5). Над левим њеним делом стоји натпис: 'Η ΜΕΤΑΔOCΙC, над десним: 'Η ΜΕΤΑΛΗΨΙC. У центру, као обично, насликан је четвороугаони престо, покривен црвеним *застирачем*, који је около извезен бисером и драгим камењем. Над њим киворијум на четири колонице. Иза престола два пута је насликан Христос, окренут према разним странама. Са леве стране он левом руком узима хлеб из велике чиније, која

стоји на престолу и даје га апостолу Петру, за којим стоји још пет апостола, један за другим. Са десне стране Христос причешћује вином шест осталих апостола. Обема рукама држи чашу за ручице, која има облик кратира са широким грлом. Први прилази један млади апостол. Ако треба да преставља Јуду, он нема овде оних реалних карактеристичних одлика као у Ариљу. Сви су апостоли без нимба. Иза престола стоје четири анђела у одежама ђакона.

Сл. 7. — Распоред живописа у олтару.

Два средња држе рипиде, код крајњих су на рукама црвене индитије. У позадини је богата архитектура.

4. Ниже, још једно поље до појаса насликаних светих епископа у фелонима са крстовима. Имена прве тројице, са леве стране, не могу се прочитати, 4-ти — *ΕΥΣΕΒΙΟΣ*, 5-ти — *ΔΙΑΔΟΧΟΣ*, 6-ти — *ΙΣΒΕΝΑΛΙΟΣ*, 7-ми — *ΕΥΣΤΑΘΙΟΣ ΑΓΓΙΟΧΙ*, 8-ми — *ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΙ*; у центру је медаљон са крстом и плавим зрацима. Даље се имена могу прочитати тек код 10-ог *ΜΕΛΕΤΙΟΣ ΑΝΤΙΟΧΙ*, 14-ти *ΑΝΤΙΠΑΤΡΟΣ*, 15-ти *ΠΑΛΛΑΔΙΟΣ* и 16-ти *ΜΟΔΕΣΤΟΣ*. Низ ових слика продужава се затим на јужном зиду олтара (сл. 8 и 9): 17-ти — *ΓΡΙΓΟΡΙΟΣ ΔΙΑΔΟΓΟΣ*, 19-ти — *ΓΡΙΓΟΡΙΟΣ ΤΗΣ ΜΕΓΑΛΗΣ ΑΡΜΕΝΙΣ*, 20-ти — *ΚΥΠΡΙΑΚΙΣ*, 21-ви — *ΒΑΒΥΛΑΣ*, 22-ти — *ΛΕΩΝ ΠΑΠΑΣ ΡΩΜΗΣ*; код 23-ег и 24-ог натпис се не може прочитати.

5. На доњем пољу апсиде *свештеници* су насликани са свитцима, окренути ка средини апсиде. Са леве стране од прозора долазе: *ΓΡΙΓΟΡΙΟΣ ΝΥСНС*,

ΝΙΚΟΛΑΟΣ, ΓΡΙΓΟΡΙΟΣ Ὁ ΘΕΟΛΟΓΟΣ (сл. 8), ΒΑΣΙΛΙΟΣ. Са десне стране —
 ΙΩ Ὁ ΧΡΥСОСТΟΜΟΣ, ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ Ὁ ΜΕΓΑΣ, ΚΥΡΙΑΛΛΟΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΙ, ΙΩ Ὁ
 ΕΛΕΗΜΩΝ.

Сл. 8. — Св. Григорије Богослов.

6. На јужном зиду олтара, лево од врата која воде у ђаконикон, насликан је ΗΓΝΑΤΟΣ Ὁ ΘΕΟΦΟΡΟΣ, а десно ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ Ὁ ΑΡΕΟΠΑΓΗΤΗΣ, ΓΡΙΓΟΡΙΟΣ Ὁ ΘΑΥΜΑΤΟΥΡΓΟΣ.

7. У ниши над вратима која воде у ђаконикон насликан је до појаса ПЕТРОС ΑΛΕΞΑΝΔΡΙΑΣ.

8. Живопис лука који се наслања на конху види I/1.

9.—11. Живопис сводова у олтару види I/2—4.

12. У врху северног олтарног зида, лево, могу се разабрати остаци композиције, која преставља, по свој прилици, *Беседу Христову са Јудејима*.

13. Даље, на десно све је искварено; а за тим

14. Фрагменти илустрације *Приче о мишару и фарисеју*. — Сачувала се слика двокрилне лествице и доњи део двеју фигура, које стоје на доњим степеницама ових лествица.

15. Десно, налазе се фрагменти једне слике, коју је тешко одредити.

16. Над јужном страном СИ. стуба — првосвештеник Ζαχάριας са кадионицом и тамјаницом у рукама.

17. Ниже, на идућем пољу, на северном олтарном зиду, са леве стране, налази се композиција *Уверавање Томино*. — У средини стоји здање у облику базилике са три брода и високим вратима у центру. Пред вратима стоји Христос лицем окренут гледаоцу, са обнаженим десним горњим делом груди и навише подигнутом десном руком. Левом руком он затеже крај хаљине. Са леве стране прилази му Тома и пружа десну руку ка рани. Са стране две групе апостола.

18. Следећа композиција, са десне стране, преставља Христа, који иде на десно са завијеним свитком у левој руци. За њим иде Петар и осталих десет апостола, који излазе један за другим иза једног брежуљка. Овај брежуљак, који се издиже у десном правцу завршава се са две стеновите равни на којима стрше оштри шиљци. Горе фрагменат грчког натписа, који се не да прочитати. Композиција без сумње представља *Пућ Христов са ајосћолима у Вишанију* пред Вазнесење.

19. Крајња композиција с десне стране на овоме пољу преставља Христа, који стоји десно на једном ниском брежуљку, окренут на лево, благосиља десном руком. Пред њим лево стоје 11 апостола са Петром на челу. Апостоли, који стоје напред, клањају се Христу. — *То је последњи моменат пред Вазнесењем* (Лука, XXIV, 51—52).

20. Над луком пролаза у жртвеник, са леве стране смештено је *Скидање Христџа са крстџа*. — У центру крст, који стоји на малој Голготи. Десно од натраг прислоњене су њему двоструке лествице, на којима стоји Јосиф Ариматејски. Ноге му се виде на степеницама за крстом, а тело му долази пред крстом на самој средини. Он држи тело Христово, које се, већ ослобођено од клинаца, на пречнику крста, јако нагнуло у лево. Ноге су му још приковане, и Никодим који седи на земљи (глава му је у профилу) кљештима вади клинце из леве ноге. Лево, на нарочитом подножју стоји Богородица, која својим левим раменом подржава тело Христово под пазухо његове десне руке, десном руком преко груди узима га под пазухо леве руке и свој леви образ прислања на десни образ Христов. Лево иза Богородице стоје три жене. Прва, грли, узевши обема рукама, десну руку Христову, која виси преко рамена Богородичина. Она која стоји иза ње гледа навише, прекрстивши руке тако, да јој руке долазе на рамена. Трећа плаче прислонивши десну руку уз образ. Десно од крста иза Никодима стоји Јован Богослов и, наклањен у лево, љуби леву руку Христову, држећи је обема рукама. За њим десно две жене које плачу. Једна покрива лице левом руком, друга устима примиче руку покривену мафоријем. Горе, са обе стране лете два мала анђела, чије ноге нису насликане. Оба плачу, заклањајући доњи део лица рукама, које су покривене једним крајем химатијона. На горњем попречном делу крста је натпис: $\theta\ \beta\alpha\sigma\iota\lambda\epsilon\upsilon\varsigma\ \tau\eta\varsigma\ \delta\omicron\upsilon\lambda\eta\varsigma$. Са страна горњег дела крста у позадини је натпис: H AΠΟΚΑΘΝΑΩCΙC . Композиција је оивичена обичним црвеним рамом.

21. *Полагање у гроб*. — Десно, с краја, брег са стеновитим врхом, у њему улаз у гробну пећину са полукружним завршетком; из улаза вири део каменог саркофага, који има облик дугачког четвороугаоног сандука без поклопца. На улазу, за саркофагом стоји Никодим, окренут на лево (глава у профилу) и

мало се нагнувши напред, пружа руке да прими тело Христово, које носе са леве стране према њему Јосиф Ариматејски и Јован Богослов. Тело је цело увијено покровом тако, да му се види само лице. Око главе Христове је нимб са крстовима. Тело носе, главом напред, Јосиф Ариматејски, узевши Христа за рамена, и Јован за ноге под коленима. За њима, са леве стране, иде Богородица и гомила жена од којих се, у великој већини, виде само врхови глава. Богородица иде и плаче, спустивши доле десну руку, а леву прислонивши образу. Поред ње десно иде жена, гледа је и придржава је под лакат леве руке. У позадини је брежуљак, који се завршава на десној страни оштрим углом. Иза брега виде се врхови дрвећа пирамидалног облика, које личи на чемпресе; гране овог дрвећа моделоване су по крајевима белим тачкама. Горе, у позадини, два анђелка лете удесно; оба заклањају лице својим левим покривеним рукама. Натпис: 'Ο ΕΝΤΑΦΝΩΝ Τῷ ΧΥ. Нимб имају само Христос, Богородица и Јован Богослов.

22—23. Ниже, с леве стране од лука пролаза за жртвеник — два до појаса израђена светитеља у фелонима са крстовима. Име левога не може се прочитати, само се десно сачувала реч — ὁ Θεσσαλονίκης. Леви — Νύφων.

24. Доле, између иконостаса и пролаза у жртвеник — светитељ у фелону са крстовима у сав раст. Натпис: Ἐλευθέριος

25. На јужној страни СИ, *главног сѣуба*, горе, израђена су два света мученика до појаса *Роман* и *Плајон*.

26. Под њима мученици св. *Зиновије* и *Парамон* у целини.

27. Још ниже — св. *Трифун* и *Мамас* у целини.

28. Доле св. *Јован Крстишић* стоји са свитком, окренут на десно. Пред њим на тањиру његова глава.

29. На јужном зиду олтара, у горњем пољу, лево, насликано је *Исцелење ѿашѿше Симонове*. Лево постеља, са које се подиже фигура, десно Христос.

30. Поред ове слике, десно, — *Исцелење слејорођеног*. Сачувала се само десна страна, где се види, како се исцељени мије у басену крстообразног облика.

31. На другом пољу од горе, лево, — *Јављање Христово ѿ Васкрсењу ѿприма св. женама*. Са леве стране насликан је Христос, који иде удесно са свитком у левој руци; десну пружа напред. Пред њим три жене — две му се клањају до земље, трећа *сѿоји ѿзади*. Између Христа и жена у малој удаљености — дрво.

32. *Жене мироносице код гроба* (сл. 9). — Укосо с лева на ниже према десној страни стоји саркофаг од мермера без поклопца; у њему се налази празан мртвачки покров, који је сачувао облик тела; на месту главе одвојено лежи повез, који је покривао главу. Иза саркофага, у дну нога, седи анђеол у белој одежди са ногама окренутим улево; он гледа на десно и десном, пруженом на лево руком, показује на узглавље саркофага; левом руком придржава уз колено дугачак штап; десно крило му је савијено иза леђа, а лево подигнуто навише. Горе, код узглавља саркофага седи други анђеол; он је тако исто окренут на лево, али он нагло окреће главу и горњи део тела на десно и, пруженом десном руком такође показује на унутрашњост гроба; он левом руком придржава уз груди дугачак штап; лево крило му је савијено натраг за леђа, а десно раширено у страну. Са десне стране, пред гробом стоје збуњено две жене. Прва прислања леву руку доњем делу лица, а у испруженој десној држи суд; друга као да диже обе руке ка лицу; скрстивши их испод хаљине. Пред саркофагом, поред њега, седе и леже на земљи војници у оклопима, шлемовима, са мачевима, копљима и штитовима овалног облика.

33. Крајња на томе пољу композиција, с десне стране представља *Јављање Христово Марији Магдалени*. — „Noli me tangere“. Десно стоји Христос, с леве стране му прилази погнута жена (фигура у профилу) пружајући напред обе руке. Христос десном руком чини покрет одбијања. Десно иза жене три дрвета.

34. На трећем пољу од горе лева композиција представља *Тајну Вечеру* (сл. 9). Христос и апостоли седе за столом, који има облик сигме са мало испупченом предњом страном. На средини стола стоји чинија са широком стопом и кома-

дима хлеба; са страна — два светњака са запаљеним свећама, два суда са уским грлићима и са једном ручицом, и два округла пехара на стопама. На столу су још три ножа, две ротквице, комађе хлеба троугаоног облика пред svakим

Сл. 9. — Мироносице код гроба Христовог, тајна вечера, прање ногу и друге слике на јужном зиду олтара.

апостолом, а пред Христом округао хлебчић, *избраздан крстовима*. Христос седи за столом у средини, лицем окренут гледаоцу, десну руку са испруженим кажи-прстом подиже навише, а леву са увијеним свитком држи према трбуху. Поред њега десно седи Јован, који, нагнувши се, меће главу на груди Христове; десну

руку држи уз врат, а леву пред собом. Десно од њега седи Петар, који гледа Христа и говори гестикулирајући рукама према грудима. Трећи апостол, смеђ човек, средњих година са преседом косом и брадом, седи непомично и гледа пред собом; четврти окреће главу петом и гестикулира рукама; пети гледа навише и држи десну руку на грудима; шести — млад, седи право, десну руку држи растворену пред собом, а леву је метнуо на колено. Са друге стране од Христа, лево, први седи Андрија, који такође гледа на Христа и држи леву руку растворену пред собом; следећи апостол је нагнут у натраг, а трећи Јуда — јако се нагиње напред и пружа десну руку према чинији са хлебом, која стоји на средини стола; он је млад са црном косом, која му у два увојка пада натраг на врат; он гледа Христа, а леву руку прислања на груди под грло. У позадини је богата архитектура са кубетом на средини. За њом се виде врхови шиљастих зелених чемпреса, чије крајеве грана оживљују беле тачке. Горе је натпис $\text{O} \Delta \text{E} \Gamma \text{I} \text{PNO}$.

35. Десна композиција на томе пољу представља *Прање ногу* (сл. 9). — С десне стране слике стоји Христос, окренут на лево, само у хитону са засуканим рукавима. Око његове главе је жути нимб са крстом, који је украшен разнобојним камењем; дугачка коса му се просула по леђима и један увојак му пада на лево раме. Потпојасан је белим убрусом, који је натраг везан у шепут. Десну руку, са прстима сложеним на благослов, он држи пред собом, а кажипрстом леве показује на ногу Петрову, који седи пред њим. Петар седи у центру композиције на високом стоцу, погнутих и савијених леђа; десном руком показује на своју испружену напред обнажену ногу, а леву прислања на главу над челом; лева његова нога, тако исто гола, стоји на подножју. Под десном ногом Петровом, између њега и Христа, стоји широки округао суд са стопом и водом. Лево од тог суда на земљи налазе се две црне сандале Петрове. Слева, мало у напред, млад апостол (глава и фигура у профилу) клечи на десном колену и развезује сандалу на левој нози. За њим остали апостоли стоје збијено у групи и, живо гестикулирајући, разговарају међу собом. Глава једнога старог апостола и једнога младог окренуте су у потпун профил на десно. У позадини — архитектура, за чију декорацију су примењени антички елементи — перле. Иза зида, скрајева, вире два дрвета. Горе је натпис: $\text{O} \text{NI} | \text{PTHP}$.

36. На зиду ниже јужног нагиба источног свода, слева, слаби трагови некакве слике, која представља, по свој прилици, једно из чудотворних исцељења Христових.

37. С десне стране фрагменти *Исцелења ослабљенога*, који подиже свој одар.

38. Над ЈИ. стубом насликан је, по свој прилици, *Саул* са рогом.

39. На северној страни ЈИ. стуба, горе, на његовом капителу израђена су два мученика до појаса.

40. Ниже, два свеца у сав раст, десни од њих је св. *Бонифације*.

41. Испод њих свети *Порфирије* и *Онисифор* тако исто у сав раст.

42. Доле, светитељ, чија је слика јако искварена; по свој прилици св. *Никола Мирликиски*.

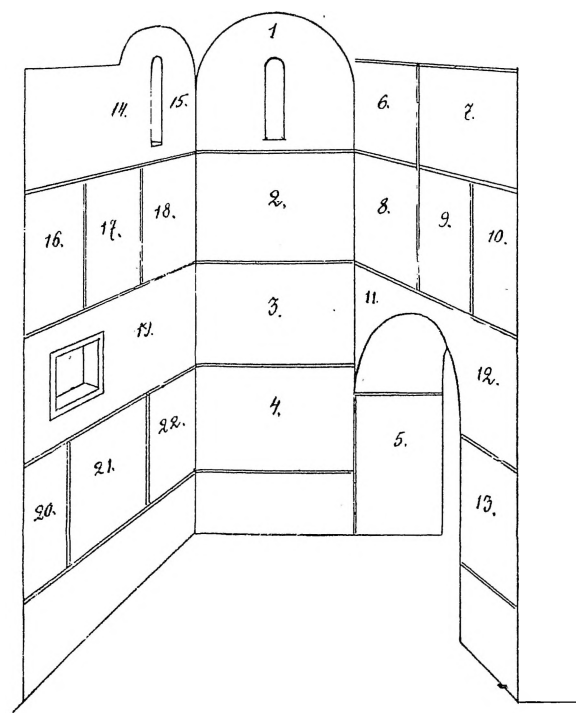
III. ЖИВОПИС У ЖРТВЕНИКУ (сл. 10).

На источном зиду, горе, са обе стране прозора (1) — *Јоаким и Ана приносе жртву*. Ниже (2) — *Ваведење у Храм*. На другом од доле пољу (3) — три светитеља у омофорима. Доле (4) — на престолу *Христос младенац у чаши* и са страна два анђела. На источном малом зиду пролаза у олтар (5) — св. *Архиђакон Сивеван*. На горњем пољу јужног зида, лево (6) — *Одбијање жртве Јоакима и Ане*; десно (7) — *Јоаким у њусињи*. На другом од горе пољу, с лева (8) — *Благовесџ Марији код кладенца*; десно (9) — *Разговор Јосифов с Маријом(?)*. Десна композиција на овом пољу (10) — јако је искварена и не може се одредити шта приказује. На другом од доле пољу,

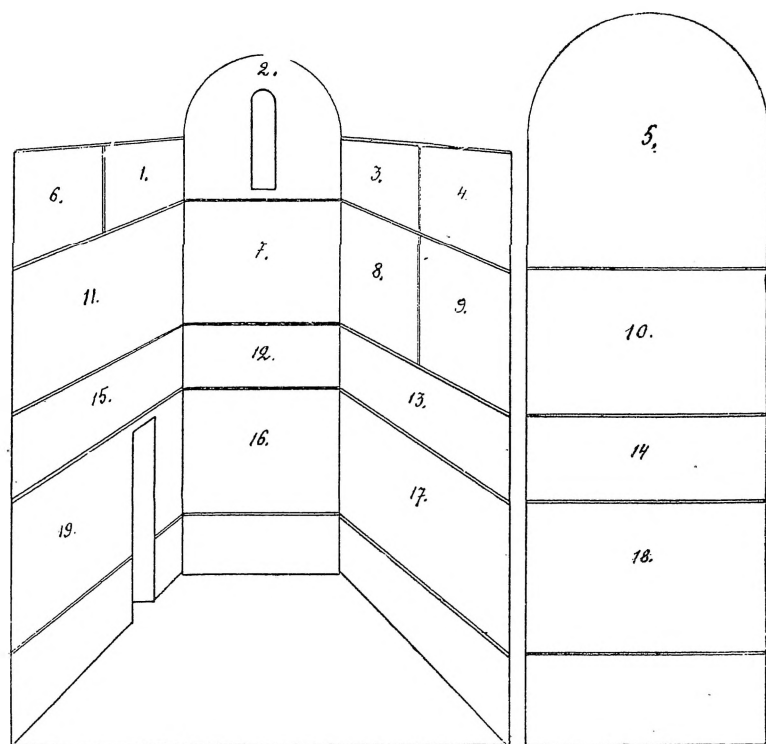
лево од лука (11) — св. *Космас*, десно од лука (12) — *Маршин* и *НПСАС*. Доле (13) — светитељ са свитком. На северном зиду у горњем пољу, лево од прозора (14) — *Благовесџ Ани*; десно од прозора (15) — *Молишва Јоакима*. На другом од горе пољу, лева композиција (16) представља *Миловање Богородице*; даље десно *Три јереја благосиљају Марију*. Последња слика на овоме пољу (18) — *Молишва над ђалицама*. На другом од доле пољу (19) израђено је пет светитеља у белим фелонима и омофорима са крстовима. Са лева на десно следе: *Исакије*, *Флор*, *Илија Анђиохијски*, *Домишћан* и *Теодосиј*. На доњем пољу са леве стране (20) — насликан је св. *Сава Освећени*; десно (21) три светитеља, окренута на десно. Десни доњи угао зида (22) заклоњен је дрвеном оградом.

IV. ЖИВОПИС У ЋАКНИКОНУ (сл. 11).

Живопис је посвећен илустрацији *Жишћја св. Николе*. На северном зиду, на десном делу горњег поља (1) насликано је *Рођење св. Николаја*. — Лево постеља, на којој лежи мати; десно

Сл. 10. — Распоред живописа у жртвенику.

Сл. 11. — Распоред живописа у ћаконику.

се јавља у сну шемону. На другом од горе пољу на источном зиду (7) — св. *Никола* секиром сече дрво, из чијих грана излећу крилати ђаволи, који

младенац сам стоји у купељи, и мије га једна жена. На горњем пољу источног зида (2) лево од прозора — св. *Николу дају у школу*, жена иде удесно и носи у левој руци корпу, а десном води за руку малог дечка са нимбом, који држи у десној руци лист хартије са словима. Десно од прозора насликан је *калуђер*, који седи и наслања се на штап. На горњем пољу јужног зида, лево (3) — *Посвећење св. Николе за ћакона*, десно (4) — *посвећење за пресвишћера*. У тимпану западног зида (5) — *посвећују га за епископа*. На горњем пољу северног зида, лево (6) — св. *Никола*

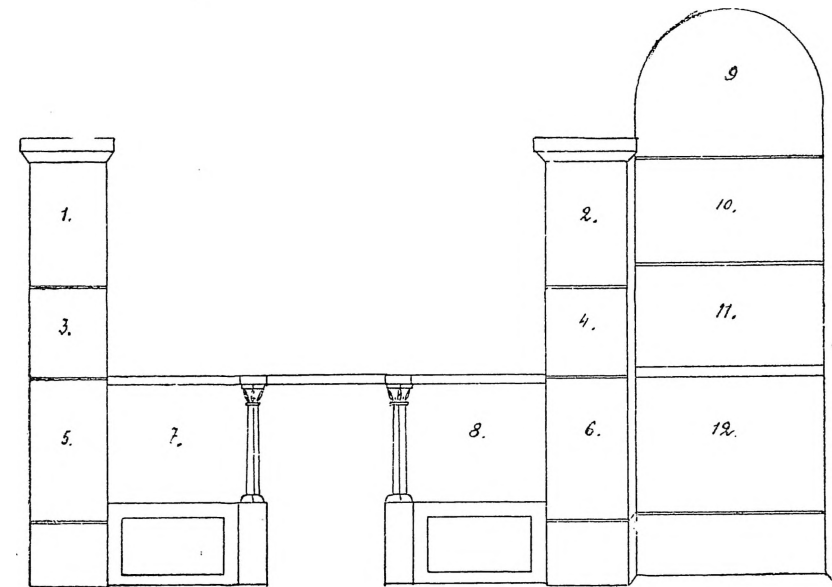
личе на птице, са црним нимбима. Између слике св. Николе и дрвета натпис:

Ο Ι ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΚΟΜΗΝΤΟΣ ΔΕΝΔΡΟΝ · Ι ΘΑΙΚΟΣΙΝ ΙΔΕΜΟΝΩ ΚΑΚΔΙΟΚΟΝ ΙΑ

У истом пољу на јужном зиду, лево (8) — *Св. Никола јавља се некам у сну*; десно (9) — он се *јавља у сну цару*, који спава са круном на глави. На западном зиду (10) — св. Никола задржава руком целату мач, којега је дигао над главама тројице осуђених, који стоје повезаних очију. На северном зиду (11) — *Св. Никола смирује буру*. Насликана је лађа; у њој два човека веслају,

а један вуче конопцац једра. Св. Никола стоји на средини лађе и моли се. Летећи по ваздуху ђаволи хватају се за лантине и једра лађе.

На другом, од доле, пољу налазе се округли разнобојни медаљони са сликама светитеља до појаса. Натписи су у њима израђени црвеном бојом. На источном зиду (12) насликани су: ГАЛАКТИОН и ЕПИ-

Сл. 12. — Распоред живописа на стубовима олтарне преграде и на иконостасу.

СТНМ. На јужном (13) код првог се натпис није сачувао, други — АΓΑΦΑ....(?), трећи — ΚΕΣΑΡΙΟΣ. На западном (14) — ΑΝΔΟΝΙΟΣ и ΘΕΟΔΩΤ. На северном (15), први са леве стране — ΤΙΜΟΘΕΟΣ, трећи — ΔΟΜΝΙΝΟΣ; код другог и четвртог натпис се није сачувао.

На доњем пољу сликани су свети монаси у сав раст. — На источном зиду (16) — ΓΕΡΑΣΙΜΟΣ и ΧΑΡΙΤΩΝΟΣ. На јужном (17) — ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ Ο ΑΘΩΝΙΤΗΣ ΝΙΑΟΝ(?), ΑΚΑΚΙΟΣ, ΙΩ Ο ΚΑΛΙΒΙΤ. На западном (18) — ΠΙΜΗΝ и ΙΑΑΡΙΩΝ. На северном (19) — ΠΑΥΛΟΣ Ο ΑΠΑΨС(?) и Ο ΑΥ. ΑΔΕΨΙΟΣ Ο ΑΝΟΣ ΤΨ ΘΥ. Последња два су у кратким потпасаним туникама, са обнаженим ногама и у молећем ставу са уздигнутим рукама.

V. ЖИВОПИС НА ЗАПАДНИМ СТРАНАМА СИ. И ЈИ. СТУБА, НА ИКОНОСТАСУ И НА МАЛОМ ЗИДУ ИЗМЕЂУ ЈИ. СТУБА И ЈУЖНОГ ЗИДА (сл. 12).

На западној страни СИ. стуба горе (1) — Арханђел Гаврил из *Благовештења* (сл. 4), у далматичи са лоросом и мерилом у левој руци. Иде без уобичајеног брзог покрета на десно. У позадини ниски зид. Лево натпис: ο'αγ. Γαβριηλ, десно Ο ΧΑΙΡΕ. На своме одговарајућем месту на СИ. стубу (2) — Богородица из *Благовести* седи на столици са високим округлим наслоном (сл. 13). Ноге држи на подножју. Она чини покрет да устане и обема рукама додирује кугле на ручицама столице; — на куглу десне ручице наслонила је длан десне руке,

а куглу леве ручице она једва додирује крајевима прста леве руке. На глави испод мафорија има белу повезу. У позадини насликано је здање у облику ба-

Сл. 13. — Живопис на јужном делу олтарне преграде.

зилике и уз њега отворен портик. У левом горњем углу је сегменат неба са три оштра зрака, који падају на Богородицу. На позадини горе натпис: $\Theta\eta\varsigma\mu\acute{o}\varsigma$; над главом Богородице — $\mu\bar{\rho}\ \bar{\theta}\bar{\upsilon}$. Испод анђела из Благовести (3) насликан је до појаса *Пророк Данило* у плашту, који је у чвор завезан на грудима и са

столице стоји војник са копљем и штитом и гомила људи, пред којом стоји, по свој прилици, тужитељ са кудравом косом и дугачком седом брадом; на њему је дугачка доња хаљина, а преко ње кратка потпасана туника са уским рукавима и широким оковратником. Према цару стоји св. Ђорђе, млад, са кратком кудравом косом, и држи обе руке растворене пред собом; на њему је дугачка потпасана туника са рукавима и плашт, који је закопчан на грудима фибулом. С десне стране је други моменат — војник пробада св. Ђорђа копљем. Млад војник у оклопу без шлема, јако раставивши ноге, бode копљем св. Ђорђа у трбух. Св. Ђорђе стоји скоро у истом ставу као и у првом моменту. У позадини је богата архитектура. Горе грчки натпис.

Сл. 15. — Мучења Исуса Христа и Св. Георгија.

12. Доле су насликана два арханђела, *Михаил* и *Гаврил*, који стоје упоредо лицем окренути гледаоцу у далматикама са лором и држе међу собом округло медаљон са ликом Христа Емануила до појаса (сл. 13).

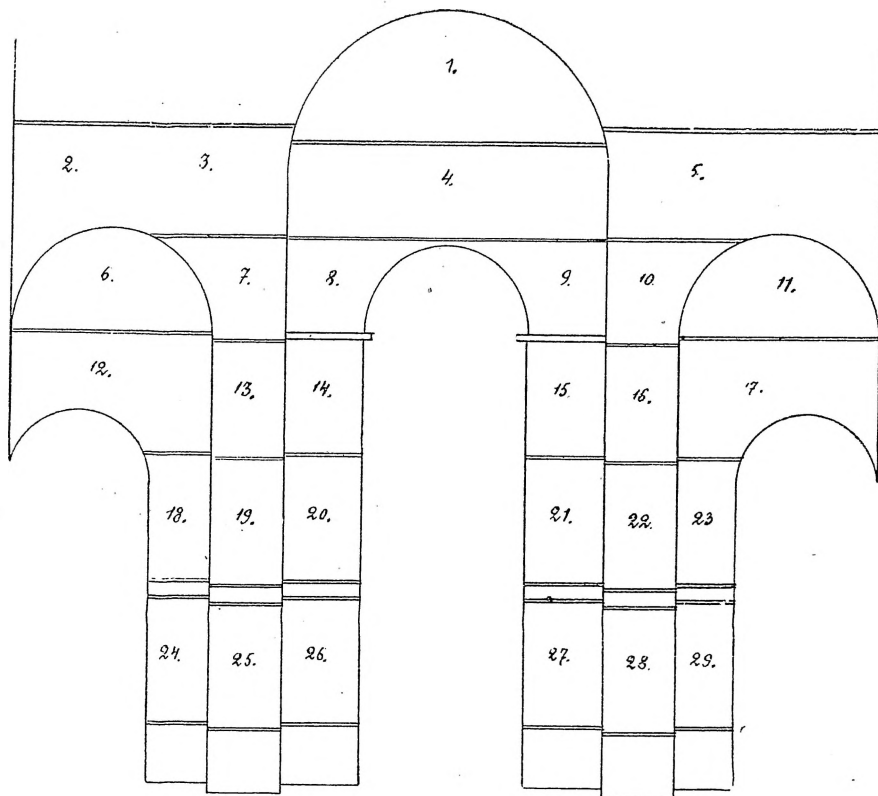
VI. ЖИВОПИС ЈУЖНОГ ЗИДА СРЕДЊЕГ ДЕЛА ХРАМА (сл. 14).

1. У тимпанону јужног зида насликано је *Сређење*. Лево Симеон испред престола; с десна прилази му Богородица са повијеним Младенцем у рукама. Иза ње, такође десно, Ана пророчица са свитком у левој руци, чији слободни крај подиже се навише. Десно у ћошку Јосиф (са две грлице). 2. Ниже, лево од горњег прозора престављена је *Беседа Хришћова са Закхејем*. Христос прилази с лева, десно стоји на дрвету Закхеј. 3. Десно од прозора *Исцелене од водене болести*. Болесник је само препојасан и на штакама. 4. У тимпанону прозора насликана су два ступника, оба — *св. Симеони*.

На следећем пољу према доле — 5. Лево од левог горњег прозора — *Петар и Јован код гроба Хришћова*. Десно од истог прозора 6. *Христос се јавља Луки и Клеопи* на путу у Емаус. Даље на десно престављена је — 7. *Вечера у Емаусу*. Христос седи на средини за четвороугаоним столом и прелама хлеб. Са страна му седе два апостола. Позади богата архитектура.

8. *Лука и Клеопа јављају осталим апостолима* да им се јавио Христос. Лево стоје Лука и Клеопа, десно група осталих апостола, позади архитектура.

Треће од доле поље посвећено је страстима Христовим. Са левог краја престављено је — 9. *Молење о чаши*. У левом ћошку стоји Христос само у хитону, окренут на лево, химатијон се налази поред њега на земљи. Десно седам апостола који спавају. 10. *Јуда предаје Христа*. Лево стоји Јуда, десно према њему два Јудеја седе за столом, иза њих гомила Јудеја. У позадини је архитектура. 11. *Целивање Јудино* (сл. 15). Христос стоји по средини, окренут $\frac{3}{4}$ улево, а у левој руци држи увијен свитак. Са леве стране крупним

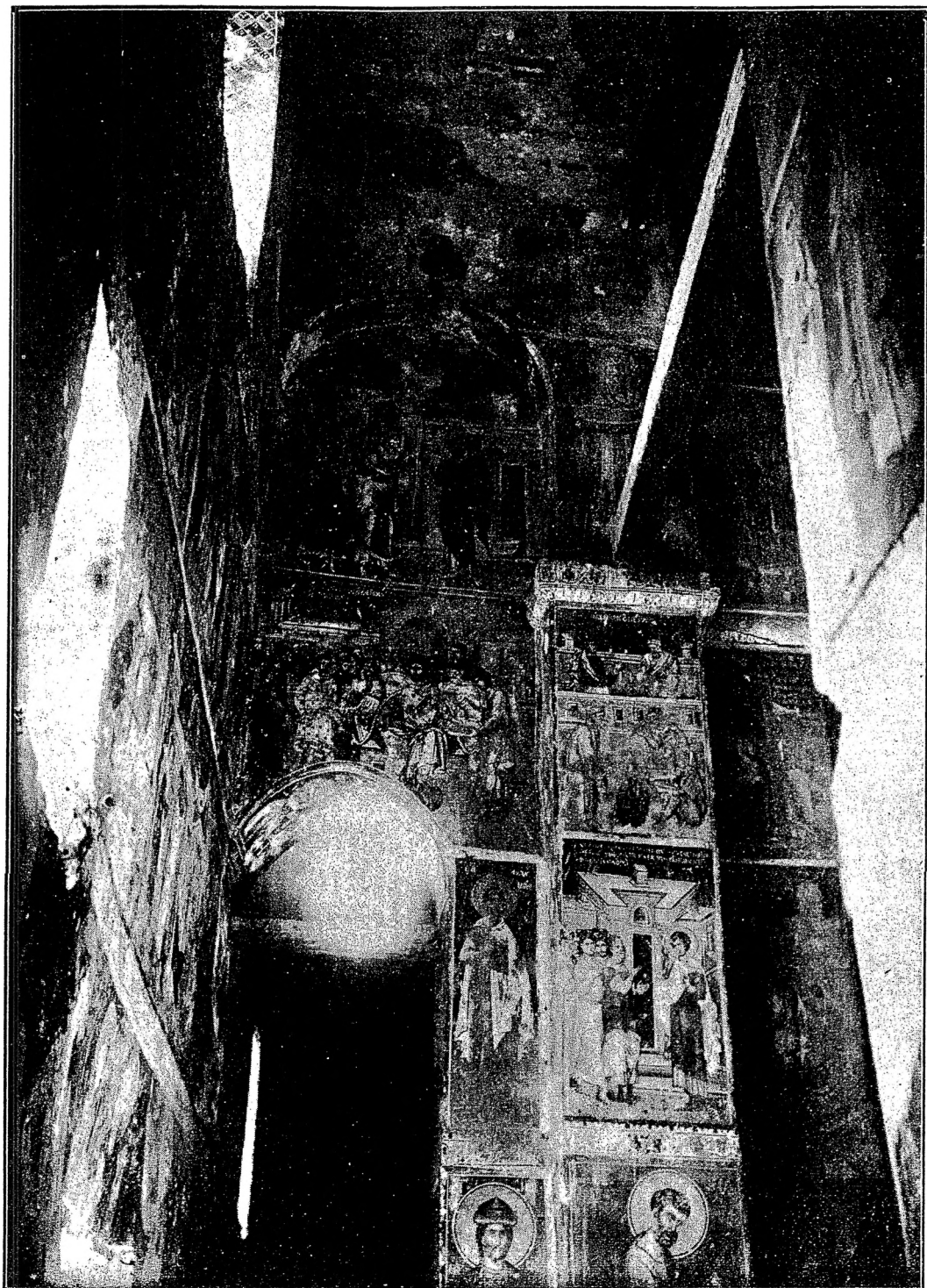

Сл. 16. — Распоред живописа западног зида средњег дела храма.

коракком прилази Јуда и десну руку меће на лево раме Христово. Десно стоји војник, глава му се види у профилу, а фигура у $\frac{3}{4}$ са леђа; он левом руком узима Христа за леву руку, а десном му прети мачем. Два друга војника хватају Христа позади за рамена. Лево ћелав старац са засуканим рукавима замахује великом мотком. Десно доле, спреда, Петар сече уво Малху, који лежи на земљи. Петар се нагиње улево, левом руком држи Малха за уво, а десном сече; главе обојице су насликане у профилу. Иза њих, у дубини, стари Јудеј у левој руци држи чинију, у којој гори ватра, а у десној мотку, којом замахује на Христа. У позадини су Јудеји, слуге и војници са моткама и копљима. Један држи секиру на дугачкој држањи. У десном горњем ћошку брдо, иза којег одлазе апостоли. 12. *Христос пред Аном*. Лево стоји Христос са везаним рукама конопцем, чији крај држи један млад слуга. Десно Ана седи на столици која се склапа, држећи ноге на подножју. Столица је насликана тако да изгледа као да је у ваздуху — њене ноге не стоје на земљи. Позади гомила Јудеја и архитектура (сл. 15). 13. *Христос пред Кајафом*. Лево Христос са везаним рукама; пред њим Јудеј са подигнутом навише десном руком. Десно Кајафа стоји на подножју код столице са високим полукруглим наслоном и обема рукама цепа на прсима хаљину. Позади маса света и архитектура (сл. 15).

На другом од доле пољу продужују се слике из *Жиџија св. Георгија*. 14. Мучење св. Ђорђа на точку. 15. Анђео води удесно св. Ђорђа, који је го

и само препојасан. 16. Св. Ђорђе стоји пред царем; десно војник отсеца главе седморици мученика. 17. Мучење св. Ђорђа. Само препојасаног спуштају га у ледено језеро. Он јаше на неком нарочите врсте седишту у облику цеви кроз

Сл. 17. — Живопис западног зида средњег дела храма.

коју је провучен штап. Оба краја тог штапа држе две слуге. Фигура мученика је окренута у профил, а глава за $\frac{3}{4}$ улево; руке молећи се подиже навише. Језеро са белим сантама леда има облик неправилног круга. Иза језера са обе стране подижу се планине са засеченим врховима, а између њих стоји група

лица, са царицом на челу и гледају на мучење. На царици је висока круна, превес, који покрива рамена и хаљина са широким рукавима (сл. 15). 18. Св. Ђорђе стоји са леве стране и држи у десној руци чинију са отровом; пред њим

Сл. 18. — Св. Георгије пред непријатељима и Св. Јеванђелист Марко.

стоји старац са тамним повезом на глави и држи обе руке пред собом са длановима окренутим од себе. Иза њега још неколико лица. У позадини је раскошна архитектура. Лево у отвору портика виси везана за колону црвена завеса са белим тачкама груписаним по три. 19. Св. Ђорђе лежи на постељи, која има

код ватре, горе иза зида пред младим слугом (сл. 17). 14. *Треће одрицање Петрово* пред служавком. 15. *Кајање Петрово*. Горе на крову насликан је петао. 16. *Христос пред Иродом*. 17. *Христос други пут код Пилаџа*. (?) 18. Мученик св. *Филимон* (сл. 17 и 18). 19. Десно стоји св. *Ђорђе*, десном руком благосиља, а леву држи уз груди са дланом окренутим напоље. Пред њим са леве стране, на челу гомиле људи, стоји старац и гестикулира рукама (сл. 17 и 18). 20. Св. *Ђорђе*, васкрсава жену која устаје из гроба. 21. Св. *Ђорђе* лежи на земљи; млад слуга меће на њега дугачку даску, која личи поклопцу мртвачког сандука. 22. Св. *Ђорђе*, обнаженог и привезаног за стуб, тргају гвозденим грабљама. 23. Мученик Св. *АНΔΡΙΑΝΟΣ*. 24. Св. *Јаков Персијанин* са црвеном сомотском

Сл. 20. — Полазак апостола у риболов, ругање Христу и ношење крста на Голготу.

капом, опшивеном крзном, која се завршава у облику конуса (сл. 17 и 18). 25. *Јеванђелисти Марко* са *Јеванђељем* (сл. 17 и 18). 26. *Ајосџол Пеџар*. 27. *Ајосџол Павле*. 28. *Јеванђелисти Лука*. 29. Св. *ЕРМОГЕН*.

VIII. ЖИВОПИС СЕВЕРНОГ ЗИДА СРЕДЊЕГ ДЕЛА ХРАМА (сл. 19).

1. У тимпанону зида *Улазак у Јерусалим*. — Христос јаше на ослици удесно, седи спустивши обе ноге са стране, у противном правцу од гледаоца. За њим иду ученици, којима се он обраћа. Испред њега деца простиру хајине. Десно зидови града и гомила људи. Поред зида дрво, на које се пење једно дете. 2. Ниже, лево од прозора — *Благосиљање деце*. Христос седи на средини, метнувши руку на главу детета. Са страна две групе ученика. 3. *Исцелене болесне жене* од течења крви. 4. *Ајосџоли одлазе у лов на рибу* (сл. 20). Они носе удесно на раменима велику мрежу. Напред иде Петар и окреће главу натраг. Трећи апостол са десне стране насликан је у профилу. 5. *Чудотворни лов рибе*. Десно, апостоли, седећи у чамцу вуку мрежу. Лево на обали стоји Христос; код његових ногу је чинија са хлебом и рибом. Од чамца према

њему плива Петар. 6. *Христос благосиља хлеб и рибу*, јавивши се апостолима по Васкрсењу на Тиверијадском језеру. На средини стоји Христос и благосиља обема рукама, њему са две стране приносе две чиније.

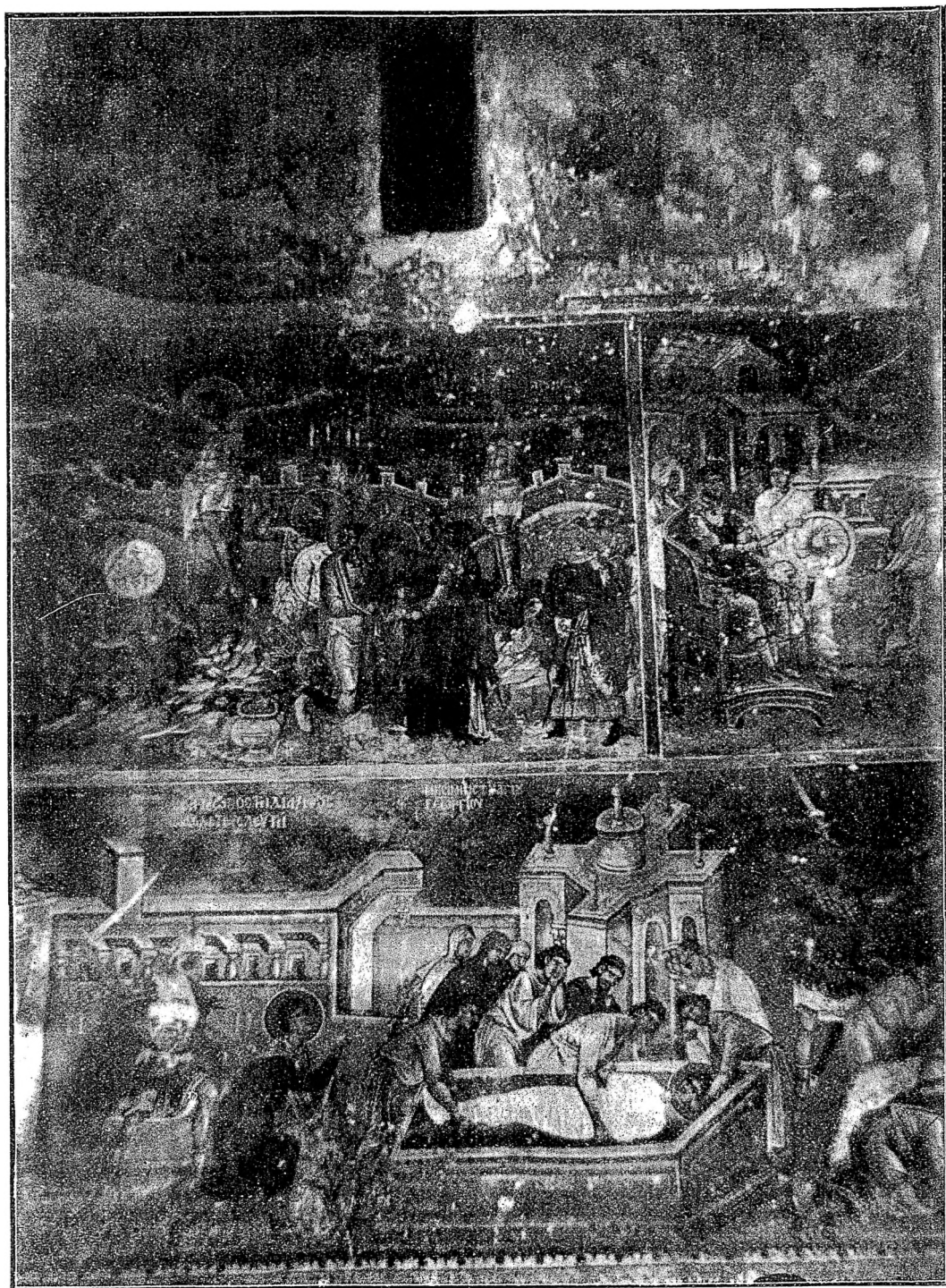
На трећем од доле пољу продужење страсти Христових. — 7. *Ругање Христу* (сл. 20 и 21). На средини стоји Христос лицем окренут гледаоцу у кабини са трновим венцем на глави и дугачким штапом у десној руци, коју он држи поред десног бедра; леву руку држи уз груди, дланом окренутим према себи. Лево стоји слуга са расчупаном црном косом и раздељеном брадицом; он десном руком узима Христа за горњи део десне руке. Иза њега лево стоји млад војник, који свира на фрули, а још више улево мушкарац средњих година удара у велики бубањ који му виси спреда. За њима гомила Јудеја и

Сл. 21. — Претходни чинови распињању Христа и сцене из живота Св. Георгија.

слугу. Над њима у позадини излази, до појаса, млад војник, који, окренувши се удесно, дува у дугачку трубу. Десно од Христа стоји у потпуном профилу окренутом на лево, Јудеј средњих година, у плашту са белим повезом који му пада са главе; он тако исто хвата Христа за раме. Иза њега стоји гомила старих и младих Јудеја, из којих се у позадини тако исто издваја навише фигура младог човека са косом, која је везана белом пантљиком. Обраћајући се на лево, он такође дува у дугачку трубу. Напред су насликана четири дечка. Један од њих, главом окренутом у профил на десно, клечи са леве стране на једном колену и удара у тепсије; други, мало десно, игра увукавши главу у рамена и спутивши рукаве са подигнутих навише руку. Трећи који је окренут улево, клечи на левом колену и удара длан о длан. Четврти такође игра, спуштених рукава. У позадини зид са низом прозора, у облику ниске аркаде. Горњи фриз је украшен перлама. Иза зида виде се врхови чемпреса, чије зелене гране оживљавају беле тачке. 8. *Ношење Крста* (сл. 20 и 21). Десно напред иде Симон Киринејанин, ћелав старац, у краткој потпојасаној туници. Он носи дугачак крст. За њим иде роб, у тако исто краткој туници и води Христа, ухвативши га десном руком за везане руке. Христос иде погнувши се мало напред. За Христом гомила Јудеја и војника у шлемовима и са копљима. У позадини планине, иза којих стрше шиљасти врхови дрвета, а лево, у ћошку,

иза високог отсеченог брега виде се главе Богородице и Јована Богослова са нимбом. 9. *Подизање на крст* (сл. 21). — У центру насликан је крст на ниској стеновитој малој Голготи, на чијем доњем делу налази се пећина, која има облик

Сл. 22. — Распеће Христово, убијање и сахрана Св. Георгија.

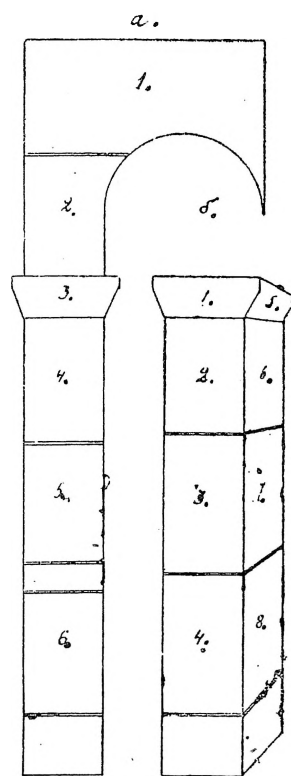
уске рупе. У пећини се види лубања. На малој Голготи, узјахавши подножје крста, седи слуга, који забија у основу крста клин. Иза крста на његовој доњој пречаги стоји други слуга, који десном руком проба да ли је чврсто намештена даска са натписом, а левом се држи за средњи део крста. На њему су широке панталоне које допиру до чланака. Слева су на крст прислоњене

лествице по којима се пење Христос, само препојасан. Иза Христа стоји војник у шлему са перјем, у оклопу, са копљем у десној руци, а левом руком гура Христа у леђа. Иза њега се види глава још једног војника. Десно од крста стоји Јудеј, који држи у левој руци корпу са клинџима, а десном даје упутства робу, који забија клин у основу крста. Иза њега стоји други Јудеј, који подигнувши десну руку, даје упутства ономе који стоји на крсту. У дубини, десно, види се још једна глава. На позадини — планински пејсаж са два врха са страна. Иза брега се виде врхови дрвећа. Лево с краја, иза врха планине виде се главе

Богородице која плаче и Јована Богослова. Горе натпис: $\text{Η ΕΠΙ ΤΟΝ ΣΤΡΩΝ ΑΝΟΔΟΣ}$. 10. *Распеће* (сл. 22). — У средини крст на од-

сеченој малој Голготи са пећином и лубањом; на њему распети Христос. Тело јако извијено отпустило се, глава му пала на десно раме, очи затворене. Слева стоји војник у шлему, оклопу, са округлим штитом и дугачким копљем пробада ребро Христу. Иза њега се види гомила Јудеја. Још више, лево, други крст, тако исто на стеновитом брежуљку, на њему распет разбојник на исти начин као и Христос, т. ј. са четири клинца. И он има око главе нимб. Слева стоји група Јудеја, а напред седе на земљи три војника и деле одећу Христову. Испред крста, на којем је распет Христос, мало у напред, стоји округли суд са стопом и са две дршке; испред њега с десне стране војник са копљем клечи на једном колену и у суд замаче сунђер. Са десне стране од крста Христова стоји сатник Лонгин са нимбом око главе, десном руком показује на Христа, а у левој држи округли штит. Испред њега, више десно, Јован Богослов с леве стране а Јосиф Ариматејски с десне подржавају Богородицу испод лаката, која губи свест и са затвореним очима спушта главу на десно раме. Иза Лонгина се виде војници у шлемовима и са копљима, а иза Богородице група жена. Још више десно трећи крст са другим разбојником. У десном ћошку група Јудеја, испред које стоји старац, који се наслања на штап. У позадини таласасти брежуљак, а на њему зупчасти зид са прозорима. Ка средњем крсту, са обе стране, слећу од горе два анђелчића. Горе се виде остаци натписа. 11. *Јосиф Ариматејски моли Пилата за дозволу да скине шело Христово* (сл. 22). Лево на столици са округлим наслоном седи Пилат, држећи ноге на подношцу. Он има кратку косу и кратку округлу брадицу. Одевен је у тунику, врат му је повезан белом марамом са тамним двоструким попречним пругама. Леву руку држи на ручици од столице, десну је пружио напред. Иза њега стоји војник са округлим штитом и два роба, од којих је леви у белој чалми са увојцима дугачке косе, који му падају на раме. С десне стране прилази Пилату Јосиф у класичном оделу, са нимбом око главе и приклањајући се држи пред собом руке са раствореним длановима напред. — У позадини је архитектура.

На другом од горе пољу продужава се *Жиције св. Ђорђа*. — 12. Св. Ђорђе исцељава вола, који је пао за време рада. Лево стоји човек и пружа руке напред; пред њим плуг, запрегнут са два вола, од којих један лежи. Десно стоји св. Ђорђе. 13. На средини је насликана зграда са округлим завршетком, на којем стоје два киворијума, један над другим. Од доле на ту зграду води степеник. Са ње падају доле два идола. Лево стоји св. Ђорђе са подигнутим од лаката навише рукама. Према њему, десно, стоји гомила света на челу које је онај исти старац, који је био и на предидућим сликама; он држи руке код груди са раствореним длановима. Позади архитектура (сл. 21). 14. Св. Ђорђе ослобађа цареву кћер (сл. 21). Св. Ђорђе јаше удесно на сивом шарцу. На левој

Сл. 23. — Распоред живописа на Ји. стубу.

руци му је округао штит, у десној копље са значком која се завршава са три језика. Коњ задњим ногама гази чудовиште, које изгледа као велики дугачки гуштер са крокодилским устима и дугачким ушима које стрше. За врат чудовишта је везан бео конопац, чији други двоструки крај је набачен на десну руку царева кћери која стоји пред чудовиштем. Она стоји лицем окренута гледаоцу у дугачкој хаљини без набора са широким рукавима. У десној руци држи марамицу, левом показује на градска врата. Иза св. Ђорђа је брежуљак са одсеченим врхом и пећином са леве стране. Десно, иза царице, варош опасана зупчастим зидом са кулама. Са десне стране, на зиду су врата од дасака, прибијених гвозденим клинцима са широком главом; на вратима гвоздене алке; над њима у малом тимпану насликана је глава једног лава. На градском зиду лево два прозора један поред другог, један двострук са малом колоном унутра, други четвороугаон; из њих извирују главе. Над предњим зидом у граду, виде се цар и царица, војници и народ, који посматрају оно што се догађа изван зидова. Лево на кули седи дечко. Горе натпис. 15. Св. Ђорђе и кћи царева пред царем. Они стоје с леве стране једно поред другог. На Ђорђу је плашт, чији се крајеви натраг лепршају; кћи царева је у хаљини са широким рукавима, али на глави нема круну као на предидућој композицији, него бео превес. Обоје пружају руке напред. Десно седи у наслоњачи цар са дугачким штапом, којег држи у левој руци спутивши га доле; десну подиже навише. Иза цара стоје војници и свет. — У позадини архитектура. Горе натпис. 16. *Сечење главе св. Ђорђа* (сл. 22). Десно св. Ђорђе који се јако сагиба телом напред, као да се спушта на колена. Он гледа навише и молећи се подиже руке. Иза њега војник јаким покретом замахује мачем. — Напред архитектура. Горе натпис. 17. *Полагање у гроб св. Ђорђа* (сл. 22). У позадини сандук који има облик каменог саркофага. Насликан је у обратној перспективи. Двоје међу тело светог које је увијено у покров. Са десне стране трећи полаже одвојену главу светог које је са нимбом. Иза гроба стоје и плачу два мушкарца и три жене. Назад здање у облику крста. Горе натпис. 18. *Сечење глава 28 мученика*, који клече (сл. 22). Над њима војник, који замахује мачем.

На доњем пољу северног зида смештене су слике светих војника и мученика. — 19. Непознат св. војник са округлим штитом код ногу. 20. *Ἀλεξάνδρος* св. војник. 21. *Χριστοφόρος*, војник са овалним штитом на леђима. 21. *Μερχόριος*, војник са округлим штитом и мачем у рукама. 23. Непознат војник у оклопу, са мачем и штитом. 24. *Εὐστάθιος*, војник. 25. Мученик *св. Анемјодисј*. 26. Мученик *св. Елјидифор*. 27. Мученик *св. Νεόνιος*. 28. Мученик *св. Πύλαος*. 29. Непознати св. мученик.

IX. ЖИВОПИС НА ЈИ. СТУБУ (сл. 23).

а) На западној страни: 1. *Беседа са Самарићанком*. 2. Пророк *Давид*. 3. Свети *ΑΓΑΘΟΝΣ* и непознати мученици. 4. Свети *Флор* и *Лавр*. 5. Свети *Серије* и *Вакх*. 6. Фрагменат слике светог војника.

б) На јужној страни: 1. Свети *Теодул* и *Теодой*, 2. Свети *Зиновје* и *Евмије*. 3. Свети *Полехромије* и *Геронјије*. 4. Непознат мученик. На источној страни: 5. Св. *Северијан* и непознат мученик. 6. Св. *Генадије* и *Родијон*. 7. Св. *Анаџолије* и *Генадије-епископ*. 8. Непознат мученик.

Сл. 25.
Распоред живописа
на Сз. стубу.

Х. ЖИВОПИС НА ЈЗ. СТУБУ (сл. 24).

На северној страни: 1. Свети *Козма* и *Дамјан*. 2. Свети ПЕТР ПАЧНИКУС. *Јувеналије* иΘΟΡ.... 3. Два света мученика. 4. *Срећење* из календара, 5. Свети војник.

Сл. 26. — Богородица Параклиса на Сз. стубу.

На јужној страни две слике, једна испод друге: Горе — *Сечење главе св. Никифора*. Доле *АРЕФАС*.

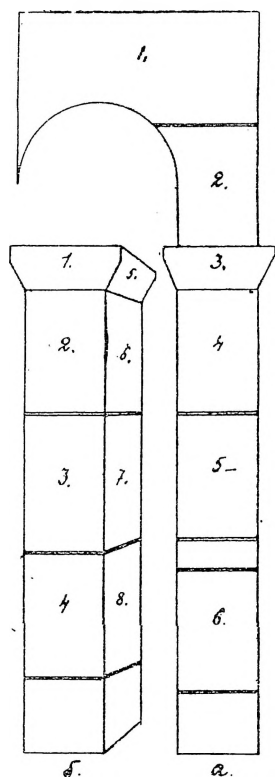
На западној страни три слике, једна поред друге: Лево 1. Св. *Ђорђе*. 2. *Христос* са раствореним Јеванђељем где су речи: „АЗ ЈЕСАМЪ СВѢТ МИРОЋ...“ Натпис *ΙC ΧC ΘΩΤΗΡ*. 3. Мученик *Венијамин*.

XI. ЖИВОПИС НА СЗ. СТУБУ (сл. 25).

На јужној страни: 1. Мучеништво св. *Димитрија*, којега пробадају копљима. 2. Три свеца један до другог. 3. *Сечење главе св. Нестора*. 4. Доњи део је искварен.

На западној страни три лика један до другог (сл. 26). — Слева св. *Евграф*, у средини *Богородица*, која је у молећем ставу окренута удесно. Поред ње је натпис: МР ΘΥ|Н ПАКАННС. У руци држи свитак са натписом, у којему је изнесен њен разговор са Христом:

ГРИ-Н-М|ЛЕНИЕ ТВОЕ|ТЕ МАТЕРЕ Ц|ДРН. ЧТО ЛТ-Н|ГРОСИШИ. ЗЕ|МИ-Н-Н
И-НЬ С|ПЕН-ТЕ. ГРО-ГН|ВАШЕ ЛЕ. ГРО|СТ-Н СЫН ЛОИ. . . НЕОБРАЦА|ЮТ-Н СЕ.
СПАСИ|БЛАГОД-Т-Н ГДИ. БЛАГО|ДАР-Т-Н СЛОВО.
Десно — првомученик св. *Стеван*.

Сл. 27. — Распоред живописа на Си. стубу.

XII. ЖИВОПИС НА СИ. СТУБУ (сл. 27).

а) На западној страни: 1. *Прича о десет девојака*. — Христос са зупчастим ореолом, окружен анђелима, окренут је на десно. Са леве стране од њега група жена са запаљеним свећама. Десно, где су биле неразумне девојке, све је искварено. 2. *Цар Соломон* у царском оделу са развијеним свитком у левој руци. 3. Мученик *Форшунат* и непознати светац до појаса. 4. Мученици: КАРПУС — средовечан човек, ПАПИДОС старац. 5. Мученици: ННКОН и ЕУДОКИМ. 6. Евангелист *Матјеј*, искварен.

б) На источној страни: 1. Свети *Никола* и *Гордије*. 2. Свети *Анџим* и *Парџеније*. 3. Свети *Максимијан* и *Прокл*. 4. Св. *Јакинџ*. На северној страни. 5. Свети *Мелџон* и *Анџонин*. 6. Свети *Трифон* и *Саваџиј*. 7. Свети *Кесарије* и *Дарије*. 8. Св. *Полијевкиџ*.

XIII. ЖИВОПИС У ПРИПРАТИ.

У Горњим деловима зидова и стубова насликан је календар¹⁾. На западном зиду велика композиција *Пренос тела Богородичина гробу* (сл. 28). — Богородица лежи, са ногама окренутим на десно, на црвеној постељи, покривеној белим чаршавом са попречним двоструким пругама. У ње је нимб око главе, очи су јој затворене, руке сложене на грудима. Постељу носе на десно четири апостола, придржавајући је за ножице. Напред је насликан Јевреј

Автоније — млад, у краткој туници. Њему су отсечене руке и остале су висећи на ивици постеље. Са леве стране група анђела у кратким туникама и плаштovima; један држи кадионицу са кратким дршком. Даље лево гомила жена. Десно, испред постеље, иду право Петар, Павле и остали апостоли; неки од њих у знак туге прислањају руке уз образе. Позади су три епископа. Иза постеље у двоструком ореолу, округлом споља и зупчастом изнутра, стоји Христос и држи на покривеним рукама, према десном рамену, душу Богородичину, повијену и са скрштеним рукама на грудима. Са страна Христа стоје приклоњена два анђела са покривеним рукама, спремни да приме Богородичину душу. За њима са обе стране су две велике групе анђела у класичном оделу; они који стоје

¹⁾ Опширан опис календара види код В. Р. *Пейковића*: Календар у старом живопису српском (фреске св. Ђорђа у Старом Нагоричину). „Старинар“, орган Српског Археолошког Друштва, III серија, књ. I (за 1922), Београд 1923, 3–18.

напред држе високе светњаке са свећама. У позадини са обе стране насликан је зид. Горе, над Христом, узноси се Богородица, седећи на дуги у округлом ореолу; левом руком она пружа свој појас апостолу Томи, који лети са анђелом у облаку сдесна и пружа према Богородици руке. Ореол са Богородицом придржавају од доле два анђела који лете, а позади их окружава цела војска анђела — све анђели са копљима. Горе, над Богородицом отворена су небеска врата; унутра се виде сами анђели. Упоредо са Богородицом која се узноси, слева, лети у ваздуху анђео, који је одсекао руке Автонију и увлачи

Сл. 28. — Пренос Богородичина тела гробу.

мач у корице. По крајевима са страна насликани су на небу облаци са летећим на њима апостолима које прате анђели, сунце и месец, а ниже низ пророка са развијеним свитцима — Данило, Ваалам, Давид, Соломон, Исаије и др.

На доњем пољу смештене су слике са по једним лицем. На јужном зиду, почињући слева: 1. *Косма*. 2. *Дамјан*. 3. *Пантелејмон*. 4. Непознат монах. 5. Непознат монах. 6. *Јефимије*. 7. *Арсеније*. 8. Непознат пустињак. 9. Непознат монах.

На западном зиду: 1. Непознат светац. 2. *Прејдобни Јоаким*. 3. *Св. Јефрем Сирин*. 4. *Св. Сшеван нови*. 5. *Св. Теодор Сћудий*. Десно од главног улаза: 6. Анђео у монашком оделу пред *св. Пахомијем*. 7. Непознат монах. 8. Непознат монах. 9. Непознат старац.

На северном зиду: 1. *Свети Констјантин и Јелена*. 2. *Краљица Симоида*. 3. *Краљ Милушин*, који подноси *св. Ђорђу* модел храма. 4. *Св. Ђорђе*, који пружа мач краљу. 5—7. Три мученика.

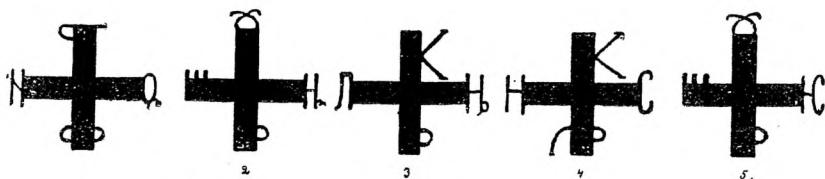
XIV. ЖИВОПИС У ТАМБУРИМА КУБЕТА.

У тамбуру главног кубета између прозора насликани су осам *пророка*. У северо-источном и југо-источном: свети *епископи* у фелонима са крстовима.

У југо-западном: прор. *Соломон*, праведни *Ровоам* и др. У северо-западном: протац *Аврам* и др.

*

На капителима колона у припрати храма написани су белом бојом монограми Краља Уроша (Милутина) на српском и на грчком језику. Они имају пет различитих облика (сл. 29 и сав. сл. 2). — На јужној колони, на С. страни

Сл. 29. — Монограми краља Милутина, Уроша^{II}, на капителима.

је 1-ви и 2-ги облик; на З. страни 3-ћи и 1-ви; на Ј. стр. 2-ги и 3-ћи; на И. стр. 1-ви и 2-ги. На северној колони, на Ј. страни 1-ви и 4-ти; на северној и на источној страни налазе се крстови без слова, а на западној су 4-ти и 5-ти облик.

Н. Окуњев.

RÉSUMÉ.

ELÉMENTS POUR UNE HISTOIRE DE L'ART SERBE.

1. L'ÉGLISE SAINT-GEORGES AU STARO NAGORIČINO.

M. Nicolas Okougnev, professeur d'histoire de l'art à l'Université de Prague, anciennement à la Faculté de philosophie de Skoplje, décrit dans cet article l'architecture et les peintures d'une fondation pieuse du roi serbe Milutin, l'église Saint-Georges, dans le village de Staro Nagoričino. L'auteur conclut que cette église fut construite au XI-e siècle et complètement reconstruite par le roi Milutin au début du XIV-e siècle; les travaux d'architecture furent terminés en 1313, les peintures datent de 1318. L'architecture révèle une influence arménienne, tandis que les peintures appartiennent aux meilleures œuvres byzantino-serbes. Elles sont en grande partie fort bien conservées; aux endroits abîmés il reste encore assez de traces pour que l'on puisse reconstituer la composition à demi effacée. — L'auteur a désigné l'emplacement de peintures en 12 dessins joints à l'article.